

**PRAKTIČNE SMJERNICE
ZA SUDOVANJE NA
DALJINU U SREDNJOJ
I ISTOČNOJ EUROPI**

ADVANCING THE RULE OF LAW

Institut CEELI češka je neprofitna organizacija sa sjedištem u Pragu, a posvećena je radu za opće dobro kroz razvoj i stručno usavršavanju međunarodne mreže sudaca i drugih pravnih stručnjaka koji se zalažu za promicanje vladavine prava. U okviru svojih inovativnih programa stručnog usavršavanja i drugih aktivnosti Institut surađuje sa sucima, odvjetnicima i predstavnicima civilnog društva na izgradnji društava utemeljenih na poštovanju zakona. Institut CEELI ponosi se raznolikošću i kvalitetom programa koje je osmislio, sustručnjačkim razmjenama koje promiče te inovativnošću svojeg programskog rada i tragom koji ostavlja svojim doprinosom jačanju vladavine prava u zemljama gdje je to najpotrebnije. Naša nastojanja okrenuta su stvaranju neovisnih, transparentnih i učinkovitih pravosudnih sustava, osnaživanju demokratskih institucija, promicanju borbe protiv korupcije, prevladavanju složenih sukoba, njegovanju ljudskih prava te potpori predstavnicima pravne struke i civilnog društva u represivnim sredinama. Sjedište Instituta CEELI nalazi se u praškoj Vili Grébovka, povijesnom zdanju iz devetnaestog stoljeća koje je danas obnovljeno i preuređeno u najsuvremeniji kongresni centar sa smještajnim kapacitetima za polaznike i druge korisnike.

PRAKTIČNE SMJERNICE ZA SUDOVANJE NA DALJINU U SREDNJOJ I ISTOČNOJ EUROPI

Kolovoz 2021.

SADRŽAJ

Zahvale	5
Uvodna riječ	7
Pojmovnik	9
Kratice	11
Poglavlje 1. Mogućnosti i izazovi sudovanja na daljinu	13
Poglavlje 2. Međunarodni pravosudni standardi koje treba poštovati	15
Podsjetnik	15
A. Minimalni standardi poštenog suđenja i pristupa pravosuđu	17
B. Prava na pošteno suđenje u kontekstu sudovanja na daljinu	19
C. Nacionalni pravni okvir	24
Poglavlje 3. Određivanje prikladnosti predmeta za sudovanje na daljinu	25
Podsjetnik	25
A. Opći čimbenici	27
B. Dokazna pitanja	29
C. Posebna razmatranja	30
D. Tehnička ograničenja	31
Poglavlje 4. Tehnologije i upravljanje predmetima	33
Podsjetnik	33
A. Različite tehnološke platforme	34
B. Upravljanje predmetima	36
C. Hibridna ročišta	37
Poglavlje 5. Praktični savjeti za vođenje ročišta na daljinu	39
Podsjetnik	39
A. Priprema za ročište na daljinu	41
Uvodna razmatranja	41
Davanje prethodnih uputa	41
Informatička podrška (za suca, osoblje i stranke)	43
Zakazivanje ročišta	44
Vođenje zapisnika o ročištu	45
Vođenje računa o nesvjesnoj pristranosti	45
B. Utvrđivanje identiteta stranaka	46

C.	Načela ponašanja tijekom postupka na daljinu	47
	Na početku ročišta	47
	Doličnost	48
	Postupanje sa sudionicima koji ometaju ročište te posljedice i sankcije za ometanje ročišta	49
	Na kraju ročišta	49
D.	Komunikacija između stranke i odvjetnika	50
E.	Iskazi svjedoka	51
	Kada bi sud trebao prekinuti ili zaustaviti svjedoka u davanju iskaza?	51
	Pomoć i postupanje s ranjivim svjedocima, uključujući osobe s invaliditetom	51
	Sprečavanje i postupanje kod nezakonitog utjecanja na svjedoke	51
F.	Javnost ročišta	54
	Poglavlje 6. Sigurnost, privatnost i pohrana podataka	55
	Podsjetnik	55
	A. Uvod	56
	B. Vrste dokumentarnih dokaza	58
	C. Pitanja privatnosti i povjerljivosti	59
	Neovlašten pristup dokazima	59
	Lokacija sudionika	59
	Razmjena datoteka	60
	D. Autentikacija dokumenata i jamstvo sigurnosti podataka	61
	E. Razmjena i pohrana	63

ZAHVALE

Ovaj vodič izradili su Institut CEELI, članovi njegove Pravosudne mreže za srednju i istočnu Europu te polaznici njegova prvog certifikacijskog tečaja iz sudovanja na daljinu, održanog koncem 2020. i početkom 2021. Institut CEELI zahvaljuje Radnoj skupini koja je prilikom tog tečaja zamislila i sastavila ove Praktične smjernice za sudovanje na daljinu:

*sudac Gjorgji Andonov, Sjeverna Makedonija
sudac Shota Bichia, Gruzija
sutkinja Ksenija Flack Makitan, Hrvatska
sutkinja Radoslava Kačerilska, Bugarska
sutkinja Snežana Marjanović, Srbija
Andrej Božinovski, Sjeverna Makedonija*

Na ovom dokumentu radili su pro bono, tj. bez ikakve naknade i u službi javnosti radi pomoći sucima u njihovu radu.

Za svoj dragocjen doprinos izradi ovih Smjernica zahvalu zaslužuju i Rachel Murray, profesorica međunarodnog prava ljudskih prava na Sveučilištu u Bristolu (UK) i ravnateljica tamošnjeg Centra za provedbu ljudskih prava; Freda Greal, viša voditeljica programa na Institutu CEELI; Lilia Festa-Zaripova, administratorica tečajeve na Institutu CEELI; te Malory Hudson i Maggie Utecht, pravni vježbenici na Institutu CEELI (William & Mary Law School).

Ovaj projekt omogućen je zahvaljujući bespovratnim sredstvima i trajnoj potpori Ureda za međunarodnu borbu protiv trgovine drogom i suzbijanje kriminala (INL) pri Ministarstvu vanjskih poslova SAD-a.

UVODNA RIJEČ

Institut CEELI radi na stručnom usavršavanju sudaca s prostora srednje i istočne Europe te im pruža podršku u radu još od 2000. godine. Ove Praktične smjernice za sudovanje na daljinu u srednjoj i istočnoj Europi izrađene su u okviru Mreže za pravosudne razmjene u srednjoj i istočnoj Europi. Riječ je o dugogodišnjoj inicijativi koju je Institut pokrenuo 2012. i u kojoj sudjeluju neki od najboljih i najsposobnijih sudaca u usponu iz dvadeset i jedne zemlje te regije. Njihova redovita okupljanja omogućavaju razmjenu najbolje prakse u području neovisnosti, integriteta i odgovornosti pravosuđa te upravljanja sudovima.

Suočeni s pandemijom bolesti COVID-19, pravosudni sustavi iz svih dijelova regije i svijeta morali su provesti hitre prilagodbe u svom svakodnevnom radu. Mnogi sudovi bili su primorani na brz prelazak u digitalnu sferu. Kako bi odgovorio na taj izazov, Institut CEELI krenuo je u potragu za rješenjima koja bi pravosudnim sustavima pomogla u nastojanjima da odgovore na pandemiju i prilagode se korištenju novih virtualnih platformi. Sad se trudimo osloniti na iskustva stečena u proteklih osamnaest mjeseci i iskoristiti tu priliku kako bismo za potrebe sudovanja na daljinu pružili trajne praktične smjernice koje će ostati mjerodavne i nakon pandemije. Naime, vjerujemo će pojačani naglasak i ubuduće biti na primjeni tehnologije i sudovanju na daljinu. Promicanje tehnoloških rješenja kojima se pospješuje sudovanje i jamči učinkovitije, pravodobno i svima pristupačno pravosuđe jedna je od ključnih zadaća svakog suvremenog pravosudnog sustava.

U tom smislu, Institut CEELI iznjedrio je ovo prvo prošireno izdanje Praktičnih smjernica za sudovanje na daljinu u srednjoj i istočnoj Europi. Riječ je o nastavku i nadopuni ranijeg izdanja Smjernica koje je Institut CEELI objavio u travnju 2021. Ove Smjernice proistječu iz rasprava koje smo sa sucima vodili prilikom prošlogodišnjih tečajeva stručnog usavršavanja. Radi se o internetskom tečaju „Najbolje prakse za sudovanje na daljinu“, koji je trajao od jeseni 2020. do proljeća 2021., te internetskom tečaju „Digitalno pravosuđe u srednjoj i istočnoj Europi – postizanje pravičnosti, odgovornosti i transparentnosti“, koji se odvijao od travnja do lipnja 2021. Smjernice su plod inovativnosti i prilagodljivosti pravosuđa, a odražavaju iskustva, rasprave i praksu članova naše Mreže u proteklih godinu dana. Ovaj dokument zamišljen je radi davanja sažetog osvrtu na trenutačno stanje, iznošenja realnih rješenja i pružanja praktičnih savjeta kako bi se postavio okvir kojim će se sudovanje na daljinu rukovoditi i u budućem razdoblju. Sudovanje na daljinu sastavni je dio suvremenog pravosuđa, a suci i odvjetnici morat će se i nadalje prilagođavati daljnjem razvoju tih procesa.

Ovaj dokument bitan je za suce kao pojedince, ali i za one odgovorne za razvoj politika i smjernica za pravosudnu praksu, pa tako i za članove sudbenih vijeća, predsjednike sudova, čelnike udruga sudaca i sve druge predstavnike pravosuđa odgovorne za uređivanje radne prakse sudaca.

Pri sastavljanju ovog dokumenta, Institut CEELI i Mreža sudaca služili su se raznovrsnom građom i izvorima informacija, pa tako i politikama i preporukama cijelog niza međunarodnih organizacija. Naposljetku, napominjemo da su ove Smjernice zamišljene isključivo kao osnovna načela, a ne kao „najbolja praksa“. Premda se u Smjernicama iznosi niz praktičnih preporuka, važno je naglasiti da se ponašanje sudaca mora uvijek rukovoditi postojećim međunarodnim normama te domaćim zakonima, propisima i mjerodavnim smjernicama sudbenih vijeća.

Već smo napomenuli da je Mreža za pravosudne razmjene Instituta CEELI u travnju 2021. objavila prvo izdanje ovih Smjernica u kojem su se ogledale pouke izvučene u početnom razdoblju pandemije. Taj dokument velikim su dijelom izradili suci koji su sudjelovali u našem prvom certifikacijskom tečaju iz sudovanja na daljinu. U ovom novom i doradenom izdanju Smjernica ogleda se cijeli spektar stečenih iskustava i prakse koju su suci iz naše Mreže razvili u minulih godinu dana. Ove smjernice bit će prevedene na jezike zemalja regije. Budete li u tom smislu imali kakve posebne zahtjeve, molimo vas da se obratite na adresu Freda.grealy@ceeli.eu.

POJMOVNIK

Uvažavajući različitost pojmova koji se rabe u pojedinim zemljama i na pojedinim sudovima, ovaj pojmovnik sadržava (neslužbene) definicije pojmova koji se spominju u ovom dokumentu.

- **Sigurnosni sustav** – proces stvaranja sigurnosnih kopija datoteka i korisnih/neophodnih podataka povezanih s određenim sustavom za slučaj njihova oštećenja, brisanja ili gubitka.
- **Širina pojasa** – brzina internetskog priključka mjerena količinom podataka koje je moguće prenijeti u određenoj jedinici vremena.¹
- **Odvojene prostorije** – funkcionalnost koja domaćinu omogućava smještanje sudionika u zasebne virtualne prostore (tj. prostore različite od virtualne sudnice).²
- **Upravljanje predmetima** – sustav kojim se sud koristi za ulaganje spisa, pohranu dokaza i razmjenu neophodnih pisanih podataka između sudionika i suda.
- **Priključak** – pristup internetu koji korisniku omogućava sudjelovanje u videokonferencijskom ili audiokonferencijskom sastanku.³
- **Uređaj** – elektronička oprema koja se koristi za potrebe komunikacije (npr. telefon, tablet, računalo).⁴
- **Elektronički dokaz** – svaka dokazna informacija koja je pohranjena ili se prenosi u digitalnom obliku.⁵
- **Elektronički potpis** – svaka vrsta potpisa u elektroničkom obliku.⁶
- **Ročište** – sudski postupak u kojem se raspravlja o nekom pravnom ili činjeničnom pitanju te se iznose dokazi radi lakšeg donošenja odluke o tom pitanju;⁷ ili službeno ispitivanje neke građanskopravne ili kaznenopravne stvari koje se provodi pred sućem i u skladu sa zakonima određene države.⁸

¹ Vrhovni sud Viktorije (2021.), Pojmovnik virtualnih ročišta [na internetu]. Dostupno na: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ SHERLOC UNODC. 2021. Elektronički dokazi [na internetu]. Dostupno na: <https://sherloc.unodc.org/cld/topics/electronic-evidence/index.html?lng=en>

⁶ Cryptomathic (2021.), Što je elektronički potpis? [na internetu]. Dostupno na: <https://www.cryptomathic.com/products/authentication-signing/digital-signatures-faqs/what-is-an-electronic-signature>

⁷ The Free Dictionary (2021.), rječnička natuknica „ročište“ [na internetu]. Dostupno na: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/hearing>

⁸ Encyclopedia Britannica (2021.), rječnička natuknica „ročište“ [na internetu]. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/hearing-law>

- **Domaćin** – glavni voditelj ročišta na daljinu.⁹
- **Hibridno ročište** – ročište na kojem su neki od sudionika prisutni u sudnici (u pravilu barem sudac), a drugi mu se putem interneta priključuju na daljinu s neke druge lokacije.
- **Internetski prijenos** – prijenos zvukovnih i/ili slikovnih podataka u stvarnom vremenu (za razliku od snimke).
- **Isključivanje/uključivanje zvuka** – mogućnost isključivanja mikrofona tijekom videokonferencijskog ili audiokonferencijskog sastanka, pri čemu mikrofon ne prenosi nikakav zvuk, a dotičnog sudionika ne mogu čuti drugi sudionici.¹⁰
- **Platforma** – komunikacijska usluga (preko videoveze i/ili audioveze) koja omogućava sudjelovanje na digitalnim sastancima putem poziva e-poštom ili telefonskog poziva (kao što su Zoom, Webex itd.).¹¹
- **Ročište na daljinu** – ročište na kojem se suci, stranke, pravni zastupnici i/ili svjedoci („sudionici“) fizički ne okupljaju na istoj fizičkoj lokaciji, a u pravilu podrazumijeva neku vrstu videokonferencijskog ili telekonferencijskog sustava¹²; katkad se naziva i „internetsko“ ili „virtualno ročište“.¹³
- **Dijeljenje zaslona** – dijeljenje pristupa određenom računalnom zaslonu.¹⁴
- **Sudski poziv** – nalog koji izdaje sud; primjerice, pismeno kojim se pojedincu nalaže da se pojavi pred sudom.

---

⁹ Vrhovni sud Viktorije (2021.), Pojmovnik virtualnih ročišta [na internetu]. Dostupno na: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

¹⁰ Vrhovni sud Viktorije (2021.), Pojmovnik virtualnih ročišta [na internetu]. Dostupno na: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

¹¹ Ibid.

¹² Vrhovni sud Sjeverne Irske, Uputa o privremenoj praksi 01/2020, Ročišta na daljinu, <https://www.judiciaryni.uk/sites/judiciary/files/decisions/Practice%20Direction%202001-20.pdf>; Služba za pravnu pomoć u Michiganu (2021.), Što očekivati na virtualnom ročištu? [na internetu]. Dostupno na: <https://michiganlegalhelp.org/self-help-tools/going-court/what-expect-virtual-hearing>

¹³ OESS - Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), Prava na pošteno suđenje i javnozdravstvene krize (2021.), https://www.osce.org/files/f/documents/3/8/487471_0.pdf; Vrhovni sud Viktorije (2021.), Pojmovnik virtualnih ročišta [na internetu]. Dostupno na: <https://www.supremecourt.vic.gov.au/law-and-practice/virtual-hearings/virtual-hearings-glossary>

¹⁴ Vidjeti npr. Služba za sudove i sudišta Njezinog Veličanstva (2021.), Kako razmjenjivati dokumente na videoročištu preko videoplatforme u oblaku? [na internetu]. Dostupno na: <https://www.gov.uk/government/publications/how-to-join-a-cloud-video-platform-cvp-hearing/how-to-share-documents-in-a-cloud-video-platform-video-hearing#share-your-screen>

KRATICE

VE – Vijeće Europe

CCJE – Savjetodavno vijeće europskih sudaca

CEPEJ – Europska komisija za učinkovitost pravosuđa

EKLJP – Europska konvencija o ljudskim pravima

ESLJP – Europski sud za ljudska prava

eIDAS – Elektronička identifikacija, autentikacija i usluge povjerenja

GDPR – Opća uredba o zaštiti podataka

MPGPP – Međunarodna povelja o građanskim i političkim pravima

IT – informacijska tehnologija

LAN – lokalna računalna mreža

OESS/ODIHR – Organizacija za europsku suradnju i sigurnost/Ured za demokratske institucije i ljudska prava

POGLAVLJE 1. MOGUĆNOSTI I IZAZOVI SUDOVANJA NA DALJINU

Sudovanje na daljinu odnosi se na održavanje ročišta ili provođenje drugih sudskih radnji (uključujući razmjenu dokaza i dokumenata) kod kojeg jedan ili više sudionika, uključujući suca, nisu nužno fizički prisutni, već sudjeluju korištenjem tehnologije ili elektroničkih sredstava. Kako napominje Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OESS), „takva IT rješenja obuhvaćaju videoplatforme za održavanje ročišta na daljinu, sustave koji omogućavaju arhiviranje, distribuciju i razmjenu dokumenata, digitalno upravljanje predmetima i e-potpise. Uporaba takve tehnologije iziskuje internetsku povezanost i sigurnost podataka te pristup korisnika sudova računalima, kamerama/web-kamerama, mikrofona, zaslonima i bežičnom (Wi-Fi) umrežavanju.¹⁵

Sudovanje na daljinu pruža mnoge mogućnosti:

- Digitalne tehnologije mogu povećati dostupnost i djelotvornost pravosudnih sustava, pod uvjetom da se pritom poštuju načela pravičnosti, nepristranosti i neovisnosti pravosuđa.¹⁶
- Nove tehnologije povezuju ljude na razne načine. Sudac, stranke, odvjetnici i svjedoci nisu u isto vrijeme fizički prisutni u sudnici, ali su svi zajedno na internetskoj platformi. Prisutnost u sudnici poprima novo značenje.
- Sudovanje na daljinu olakšava pristup pravosuđu strankama koje nisu na istoj lokaciji kao i sud jer im omogućava izravno sudjelovanje u postupku. Održavanje ročišta na daljinu može se pokazati jeftinijim jer stranke ne snose nikakve troškove prijevoza, možda će manje izostati s posla, odvjetnici će im možda naplatiti manju satnicu za utrošeno vrijeme itd. Sudovanje na daljinu omogućava i održavanje ročišta koja se inače možda ne bi mogla održati.
- Ročišta na daljinu mogla bi također povećati vjerodostojnost sudova. Suci iz jedne te iste zemlje mogli bi rješavati predmete bez obzira na mjesto njihova nastanka, čime bi se povećala dostupnost sudaca s određenim stručnim znanjem i iskustvom.
- Ročišta na daljinu mogu se lakše održati u razumnom roku, čime se ispunjava jedna od pretpostavki prava na pošteno suđenje.
- Ročišta na daljinu mogu biti troškovno učinkovita za državu jer će u zgradi suda možda trebati manje fizičkog prostora za održavanja ročišta uz fizičku prisutnost sudionika. Može ih se organizirati unutar i izvan zgrade suda, i to bez sudjelovanja određenih sudskih službenika i namještenika (npr. pravosudnih policajaca).

¹⁵ OESS – Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), *Funkcioniranje sudova u okolnostima pandemije bolesti COVID-19, Početnica*, listopad 2020., str.20.

¹⁶ CEPEJ, *Evropski pravosudni sustavi, Evaluacijsko izvješće CEPEJ-a, Evaluacijski ciklus za 2020.*, <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-1-english/16809fc058>

- Može se pojednostaviti razmjena dokumenata. Kako napominje Savjetodavno vijeće europskih sudaca (CCJE), „stranke i njihovi zastupnici mogu pristupiti informacijama o predmetima u kojima se pred sudom vode postupci u kojima sudjeluju. Tako mogu pratiti tijek postupka u svojem predmetu jer im je omogućen pristup njegovoj digitaliziranoj kronologiji“.¹⁷
- Ročišta na daljinu mogla bi pospješiti mobilnost pravosudnog sustava tako što bi omogućila ravnomjerniju raspodjelu predmeta među sucima bez obzira na njihovu geografsku lokaciju.
- Ročišta na daljinu mogu povećati transparentnost postupaka i olakšati njihovo praćenje pripadnicima javnosti i predstavnicima medija, NGO-a i akademske zajednice; primjerice, videokonferencije i internetski prijenosi mogu olakšati pristup ročištima onima koji se bave praćenjem rada pravosudnog sustava.¹⁸

Međutim, sudovi su i dalje suočeni s praktičnim izazovima sudovanja na daljinu:

- ***Sudovanje na daljinu može dodatno ugroziti pravo na pošteno suđenje i pravosudne standarde*** – Sudovanje na daljinu nije prikladno za rješavanje svih predmeta. Treba poštovati mjerodavne međunarodne standarde poštenog suđenja.
- ***Postupci koji počivaju na dokumentima u papirnatom obliku*** – U mnogim zemljama sudovi se za potrebe službene dokumentacije još uvijek koriste papirom, a uz potvrdu vjerodostojnosti i dalje je potreban vlastoručan potpis. Ti sudovi opterećeni su poslovima zaprimanja, obrade, pohrane i premještanja dokumenata.
- ***Traženje javnobilježničke ovjere¹⁹ može ograničiti pristup pravosuđu na daljinu ili u virtualnom obliku*** zbog troškova koje nosi i složenosti postupka.
- ***Prelazak s privremenih na trajna rješenja*** – U kriznom razdoblju digitalne procese omogućila su privremena pravila. U mnogim slučajevima te odredbe neće nadživjeti pandemiju. Međutim, izneseni su čvrsti argumenti u prilog trajnom odmaku od postupaka koji počivaju na dokumentima u papirnatom obliku i prelasku na rješenja za rad na daljinu.

¹⁷ Savjetodavno vijeće europskih sudaca, Mišljenje br. 14 CCJE-a, *Pravosuđe i informacijske tehnologije (IT)*, doneseno na 12. plenarnoj sjednici CCJE-a (Strasbourg, 7.-9. studenog 2011.), <https://rm.coe.int/168074816b>, točka 5.

¹⁸ Europska komisija (2021.) *Digitalizacija pravosuđa* [na internetu]. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice_en

¹⁹ Ovjera ovlaštenog javnog bilježnika često je korištena metoda potvrde vjerodostojnosti sudskih dokumenata i podnesaka stranaka.

POGLAVLJE 2. MEĐUNARODNI PRAVOSUDNI STANDARDI KOJE TREBA POŠTOVATI

Podsjetnik

Međunarodni standardi poštenog suđenja nalažu sljedeće:

- ✓ Rasprava o predmetu vodi se pred nadležnim, neovisnim i nepristranim sudom koji je ustanovljen zakonom.
- ✓ Zajamčen je pristup pravosuđu.
- ✓ Stranke imaju pravo da se njihov slučaj ispita.
- ✓ Postoji pravo na obranu.
- ✓ Tuženici imaju pravo na pravnu pomoć u interesu pravde.
- ✓ Postoji ravnopravnost stranaka u postupku.
- ✓ Stranke imaju pravo na javnu raspravu.
- ✓ Presuda se mora izreći javno.
- ✓ Rasprava se mora održati u razumnom roku.
- ✓ Stranke imaju pravo na djelotvoran pravni lijek.
- ✓ Stranke imaju pravo slobodno i privatno razgovarati sa svojim odvjetnicima.

U kaznenim predmetima optuženiku se pružaju dodatna jamstva:

- ✓ da ga se u najkraćem roku, potanko i na jeziku koji razumije obavijesti o naravi i razlozima optužbe protiv njega;
- ✓ da raspolaže odgovarajućim vremenom i uvjetima za pripremu svoje obrane i razgovara s braniteljem kojega sam izabere;
- ✓ da mu se sudi u njegovoj prisutnosti i da se brani sam ili uz pomoć službenog branitelja po svom osobnom izboru;
- ✓ da ga se uputi u to pravo ako nema svoga branitelja;

- ✓ da mu se uvijek kad to nalažu interesi pravde po službenoj dužnosti dodijeli besplatni branitelj svaki put kad on nema dovoljno sredstava da plati branitelja;
- ✓ da ispituje ili daje ispitati svjedoke optužbe i da osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe; i
- ✓ da ima besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.

A. Minimalni standardi poštenog suđenja i pristupa pravosuđu

Minimalni standardi poštenog suđenja i osiguravanja pristupa pravosuđu predviđeni su međunarodnim instrumentima. Pravo na pošteno suđenje utvrđeno je člankom 14. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP-a) i člankom 6. Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP-a) te člankom 47. Povelje o temeljnim pravima Europske unije. Ta jamstva uključuju pravo:

- na pošteno suđenje u razumnom roku;
- pred nadležnim, neovisnim i nepristranim sudom koji ustanovljen zakonom; i
- na javnoj raspravi.

U skladu s tim odredbama, svatko tko je optužen za kazneno djelo uživa sljedeća prava i minimalna jamstva:

- da ga se smatra nevinim sve dok mu se krivnja ne dokaže u skladu sa zakonom;
- da ga se u najkraćem roku, potanko i na jeziku koji razumije obavijesti o naravi i razlozima optužbe protiv njega;
- da raspolože odgovarajućim vremenom i uvjetima za pripremu svoje obrane i razgovara s braniteljem kojega sam izabere;
- da mu se sudi bez prekomjernog odlaganja;
- da mu se sudi u njegovoj prisutnosti i da se brani sam ili uz pomoć službenog branitelja po svom osobnom izboru, da ga se, ako nema svoga branitelja, uputi u pravo na njegov izbor i da mu se uvijek kad to nalažu interesi pravde po službenoj dužnosti dodijeli besplatni branitelj svaki put kad on nema dovoljno sredstava da plati branitelja;
- da ispituje ili daje ispitati svjedoke optužbe i da osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;
- da ima besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu;
- da ga se ne prisiljava na svjedočenje protiv sebe ili na priznavanje krivnje.

---

²⁰ Vidjeti i Venecijanska komisija Vijeća Europe, *Kontrolni popis vladavine prava*, donesen na 106. plenarnoj sjednici Venecijanske komisije (Venecija, 11. i 12. ožujak 2016.), dostupno na: https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule_of_Law_Check_List.pdf

- Svatko tko je proglašen krivim za kazneno djelo ima pravo tražiti da odluku o njegovoj krivnji i kazni preispita viši sud u skladu sa zakonom.
- Nitko se ne smije ponovno progoniti ili kažnjavati za djelo za koje je bio konačno osuđen ili oslobođen u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom bilo koje zemlje.
- Svatko ima pravo na djelotvoran pravni lijek ako su mu prava prekršena.

Svako odstupanje od tih prava mora biti privremeno i podlijegati uvjetima nužnosti i proporcionalnosti.²¹ Temeljno načelo vladavine prava mora prevladavati čak i u okolnostima izvanrednog stanja.

---

²¹Privremeno izvješće o mjerama donesenim u državama članicama EU-a uslijed krize izazvane pandemijom bolesti COVID-19 i njihovom utjecaju na demokraciju, vladavinu prava i temeljna prava, doneseno na 124. internetskoj plenarnoj sjednici Venecijanske komisije (8. i 9. listopada 2020.) Mišljenje br. 995/2020 CDL-AD (2020)018, dostupno na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020)018-e)

B. Prava na pošteno suđenje u kontekstu sudovanja na daljinu

Kad je riječ o primjeni tih prava u kontekstu sudovanja na daljinu, Europski sud za ljudska prava (ESLJP) dao je sljedeća tumačenja članka 6. EKLJP-a u kontekstu ročišta i postupaka na daljinu:

- Sudjelovanje na daljinu nije nužno nespojivo s EKLJP-om (*Sahnovskij protiv Rusije*, veliko vijeće, 2. studenog 2010.), ali nijednu stranku ne bi trebalo stavljati u bitno nepovoljniji položaj (*Marcello protiv Italije*, 5. listopada 2006.).
- „Fizička prisutnost ne mora nužno biti potrebna dokle god sud osigurava pravo na djelotvorno iznošenje argumenata (*Jevdokimov i drugi protiv Rusije*, 16. veljače 2016.)
- Pravno zastupanje od presudne je važnosti za pošteno suđenje, iako se ono što je potrebno razlikuje ovisno o okolnostima predmeta (*Vladimir Vasiljev protiv Rusije*, 10. siječnja 2012.).
- Pojedincu se mora omogućiti praćenje postupka (*Gorbunov i Gorbačev protiv Rusije*, 1. ožujka 2016.).
- Mora se omogućiti privatna komunikacija između tuženika i njegova odvjetnika (*Trepaškin protiv Rusije (br. 2)*, 16. prosinac 2010.).

Mjerodavna sudska praksa ESLJP-a u vezi s člankom 6. Europske konvencije o ljudskim pravima

Sahnovskij protiv Rusije, veliko vijeće, 2. studenog 2010.

Kad je riječ o korištenju videoveze u predmetu Sahnovskij, „Sud [je] pon[ovio] da taj oblik sudjelovanja u postupku nije... nespojiv s pojmom poštenog suđenja i javne rasprave. [Međutim,] podnositelju zahtjeva mora se omogućiti da prati postupak i da bude saslušan bez tehničkih smetnji te mu se mora osigurati djelotvorna i povjerljiva komunikacija s odvjetnikom.” Sud je napomenuo i da bi osobe optužene za kaznena djela trebale „imati pravo prisustvovati raspravnom ročištu na prvostupanjskom sudu”, ali da nazočnost nema „jednaku važnost za žalbeno ročište”.

Marcello protiv Italije (br.1), 5. listopada 2006.

U predmetu Marcello protiv Italije, podnositelj zahtjeva tvrdio je da to što je žalbenim ročištima prisustvovao putem videokonferencijske veze predstavlja povredu članka 6. ESLJP je naglasio da „[je] u interesu poštenog i pravednog kaznenog postupka od temeljne [...] važnosti da se optuženik pojavi na vlastitom suđenju“ i da je „teško pojmiti kako bi u odsutnosti mogao ostvariti [pravo da se brani sam, da poziva i ispituje svjedoke i da ima pomoć tumača].” Međutim, „osobno pojavljivanje tuženika nema jednako presudnu važnost za žalbeno ročište kao što je ima za raspravno ročište”, a način na koji se članak 6. EKLJP-a primjenjuje na postupke pred žalbenim sudom ovisi o njihovim posebnim značajkama te o tome kako se zastupaju i štite interesi obrane. Oni postupci „u kojima je riječ isključivo o pravnim pitanjima, za razliku od činjeničnih, mogu ispunjavati zahtjeve iz članka 6. čak i ako podnositelju zahtjeva nije omogućeno da ga se osobno sasluša.” Sud je zaključio da se optuženiku mogu nametnuti ograničenja ako za to postoje opravdani razlozi, ovisno o tome lišava li ga se time prava na pošteno suđenje s gledišta postupka promatranog u cjelini.

Jevdokimov i drugi protiv Rusije, 16. veljače 2016.

U predmetu Jevdokimov radilo se o fizičkim osobama koje su se pozivale na povredu članka 6. EKLJP-a iz razloga što se nisu mogle osobno pojaviti pred sudom gdje se vodio parnični postupak u kojem su bile stranke. Naime, u to vrijeme nalazile su se u pritvoru, a domaće vlasti uskratile su im prisutnost na sudu zato što nisu postojali propisi kojima bi bilo predviđeno dovođenje pritvorenika pred sud. ESLJP je presudio da se člankom 6. „ne jamči pravo na osobnu prisutnost pred građanskim sudom, već se predviđa općenitije pravo stranke na djelotvorno iznošenje argumenata pred sudom i na ravnopravnost u odnosu na protustranku u postupku”, pri čemu se državi prepušta da odredi kako će se ta prava zajamčiti. ESLJP je nadalje ustvrdio da „javna rasprava” podrazumijeva pravo na „usmenu raspravu”, ali to pravo nije apsolutno i u iznimnim okolnostima može ga se ograničiti – npr. ako se činjenična ili pravna pitanja mogu riješiti na temelju pisanih materijala. Ako je usmena rasprava održana na prvom stupnju, možda neće biti potrebna i povodom žalbe. Kad je osoba u pritvoru, u određenim je okolnostima može zastupati odvjetnik. U vezi s time Sud je presudio da je članak 6. prekršen „(i) time što nije propisno ocijenjena narav parničnih postupaka

koje su podnositelji zahtjeva pokrenuli radi odlučivanja o tome je li njihova prisutnost bila neophodna, već je težište umjesto toga stavljeno na nedostatke u domaćem pravu, kao i (ii) time što nisu razmotrena odgovarajuća postupovna rješenja koja bi podnositeljima zahtjeva omogućila da budu saslušani”.

Vladimir Vasiljev protiv Rusije Russia, 10. siječnja 2012.

Slično kao i u predmetu Jevdokimov, u predmetu Vladimir Vasiljev protiv Rusije radilo se o fizičkoj osobi koja je tvrdila da je došlo do povrede članka 6. EKLJP-a iz razloga što se nije mogla osobno pojaviti pred sudom gdje se vodio parnični postupak u kojem je bila stranka. Naime, u to vrijeme nalazila se u pritvoru i nije joj omogućeno da se u postupku zastupa sama niti da je u njezino ime na ogovarajući način zastupa netko drugi. Sud je presudio da je došlo do povrede članka 6. st. 1. EKLJP-a, pri čemu je ponovio da su načela ravnopravnosti stranaka i kontradiktornosti postupka ključne pretpostavke poštenog suđenja. Strankama pred sudom mora se „u razumnim okvirima omogućiti da ih se sasluša te da pritom raspolažu odgovarajućim spoznajama o podnescima i dokazima iznesenima sudu.” U ovom slučaju Sud je obrazložio da bi osobni iskaz u kojem bi Vasiljev svjedočio o tome kako se prema njemu postupalo dok se nalazio u pritvoru predstavljalo neophodnu spoznaju iz prve ruke, koja bi bila ključni dio njegove argumentacije. Budući da mu nije omogućeno davanje iskaza u postupku, Sud je presudio da je došlo do povrede članka 6.

Vidjeti <https://www.globalhealthrights.org/vladimir-vasilyev-v-russia/>

Gorbunov i Gorbačev protiv Rusije, 1. ožujka 2016.

U predmetu Gorbunov i Gorbačev Sud je presudio da je postupak protiv podnositelja zahtjeva bio nepošten jer nisu stvorene odgovarajuće pretpostavke kako im bi se na ročištima povodom žalbe osigurala djelotvorna pravna pomoć. Sporna pitanja odnosila su se na: kvalitetu videoveze koja je osigurana optuženicima, a samim time i na njihovu mogućnost praćenja postupka; komunikaciju između podnositelja zahtjeva i njihovih odvjetnika (videoveza nasuprot osobnom kontaktu); i ograničenja odnosa između odvjetnika i stranke s obzirom na povjerenje i razumijevanje (zbog vremenskih i logističkih pitanja povezanih s privatnošću).

Trepaškin protiv Rusije (br. 2), 16. prosinca 2010.

U predmetu Trepaškin Sud nije ustanovio povredu članka 6., ali naglasio je važnost povjerljive komunikacije između optuženika i njihovih odvjetnika. Optuženiku bi trebalo omogućiti da se savjetuje s odvjetnicima a da ih pritom ne mogu čuti treće osobe, da sa svojim odvjetnicima slobodno razmjenjuje bilješke i dokumente te da ima pristup spisu predmeta. Još jedan čimbenik koji treba razmotriti je način na koji se optuženika prevozi do zgrade suda i na koji mu se tamo ograničava kretanje, točnije, utječe li to na njegovu mogućnost propisne pripreme za ročišta.

Prema Savjetodavnom vijeću europskih sudaca (CCJE-u), informacijska tehnologija (IT) trebala bi služiti kao pomagalo ili sredstvo za unapređivanje sudovanja, olakšavanje pristupa sudovima za potrebe njihovih korisnika i učvršćivanje jamstava predviđenih člankom 6. EKLJP-a.²² U Mišljenju br. 14 CCJE-a (Strasbourg, 7.-9. studenog 2011.)²³ iznose se sljedeće preporuke:

- „Suci moraju ... otkloniti sve rizike za dobro sudovanje. IT ne smije umanjiti postupovna prava stranaka. Suci moraju biti svjesni tih rizika jer su odgovorni za osiguravanje zaštite prava stranaka.“ (članak 7.)
- „Primjena IT-a ne bi trebala umanjiti postupovna jamstva onima koji nemaju pristup novim tehnologijama. Države se moraju pobrinuti za to da se strankama koje nemaju takav pristup pruži konkretna pomoć u tom području.“ (članak 10.)
- „Međutim, primjena IT-a ne bi trebala umanjiti postupovna jamstva (niti utjecati na sastav suda), a korisnika ni u kojem slučaju ne bi trebala lišiti prava na kontradiktoran postupak pred sucem, predočenje dokaza u izvorniku, ispitivanje svjedoka ili vještaka te iznošenje svih materijala ili podnesaka koje smatra korisnima. K tome, primjena IT-a ne bi trebala dovesti u pitanje održavanje obvezatnih ročišta i obavljanje drugih neophodnih formalnosti propisanih zakonom. Isto tako, u svako doba morate zadržati ovlast da strankama naložite pojavljivanje pred sudom, tražite predočenje dokumenata u njihovu izvorniku i ispitujete svjedoke. Te mogućnosti ne smiju biti osujećene zahtjevima u pogledu sigurnosti.“ (članak 28.)
- „Videokonferencije mogu olakšati održavanje ročišta u okolnostima pojačane sigurnosti ili ispitivanja svjedoka ili vještaka na daljinu. Međutim, nedostatak bi im mogao biti taj što vam ne omogućavaju toliko izravno ili točno zapažanje riječi i reakcija stranaka, svjedoka ili vještaka. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti tome da se videokonferencijama i izvođenjem dokaza primjenom te tehnologije ni u kojem slučaju ne naruše jamstva obrane.“ (članak 30.)
- „Uloga IT-a trebala bi se i nadalje svoditi na nadomještanje i pojednostavljenje postupovnih koraka koji dovode do donošenja individualizirane odluke o meritumu predmeta. IT ne može zamijeniti ulogu suca u ispitivanju i ocjeni težine činjeničnih dokaza u predmetu, određivanju mjerodavnog prava i donošenju odluke bez ikakvih ograničenja osim onih propisanih zakonom.“ (članak 31.)

²² Savjetodavno vijeće europskih sudaca, Mišljenje br. 14 CCJE-a, *Pravosuđe i informacijske tehnologije (IT)*, doneseno na 12. plenarnoj sjednici CCJE-a (Strasbourg, 7.-9. studenog 2011.), <https://rm.coe.int/168074816b>, točka 5..

²³ Savjetodavno vijeće europskih sudaca, Mišljenje br. 14 CCJE-a, *Pravosuđe i informacijske tehnologije (IT)*, doneseno na 12. plenarnoj sjednici CCJE-a (Strasbourg, 7.-9. studenog 2011.), <https://rm.coe.int/168074816b>.

- „Suci bi trebali sudjelovati u donošenju svih odluka o uspostavi i razvoju IT-a u pravosudnom sustavu.
- Mora se voditi računa o potrebama osoba koje se nisu u mogućnosti služiti sredstvima IT-a.
- Suci moraju u svako doba zadržati ovlast da strankama nalože pojavljivanje pred sudom, traže predočenje dokumenata u njihovu izvorniku i ispituju svjedoke.
- IT ne bi trebao utjecati na ovlasti suca i ugrožavati temeljna načela sadržana u Konvenciji.“²⁴

Trebali biste svakako voditi računa o potrebi da se pobrinete za to da tuženik i drugi sudionici u potpunosti iskoriste sva jamstva na koja imaju pravo. Stanovita istraživanja pokazuju da oni koji se pred sudom pojavljuju na daljinu možda nisu toliko skloni tražiti pravno zastupanje jer takav postupak katkad smatraju manje legitimnim ili ozbiljnim.²⁵

---

²⁴ Ibid, odjeljak F.

²⁵ Ingrid V. Eagly, *Sudovanje na daljinu u imigracijskim postupcima*, 109 Nw. U. L. Rev. 933 (2015.), <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/nulr/vol109/iss4/2>; Fielding, N., Braun, S. i Hieke, G. (2020). *Evaluacija videokonferencijskog sudovanja*, Ured načelnice za policijske poslove i borbu protiv kriminala u Sussexu i Sveučilište Surrey, <https://www.sussex-pcc.gov.uk/media/4862/vej-final-report-ver-12.pdf>

C. Nacionalni pravni okvir

Nacionalni pravni okvir za održavanje ročišta na daljinu sadržava osnovne upute za sudove i sudionike u postupku. Ako postupci na daljinu nisu uređeni zakonskim odredbama domaćeg prava, njihovo provođenje može svejedno biti izvedivo ovisno o drugim važećim postupovnim standardima i propisima. Kao sudac, trebali biste:

- Osloniti se na svoje domaće zakonodavstvo kad odlučujete o tome hoćete li ročište održati na daljinu ili uz fizičku prisutnost sudionika. Sud ne bi trebao organizirati ročište na daljinu ako je to zabranjeno zakonom.
- Pažljivo proučiti domaće zakonodavstvo kako biste bili sigurni da ročište na daljinu neće biti u suprotnosti ni sa kojom zakonskom odredbom.
- Razmotriti sve smjernice i druge savjete koje su objavila viša pravosudna tijela države (npr. pravosudna vijeća), a koji su u novije vrijeme izrađeni i stavljeni na raspolaganje u mnogim zemljama i u kojima se opisuje kako voditi ročišta i postupke na daljinu.
- Razmotriti i pomagala koja su možda razvili domaći odvjetnici i odvjetničke komore. Primjerice, Vijeće odvjetničkih komora Europe (CCBE) također je izradilo Smjernice za uporabu pomagala za rad odvjetnika i vođenje sudskih postupaka na daljinu.²⁶

---

²⁶ CCBE, *Smjernice za uporabu pomagala za rad odvjetnika i vođenje sudskih postupaka na daljinu*, 27. studenog 2020., https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/SURVEILLANCE/SVL_Position_papers/EN_SVL_20201127_CCBE-Guidance-on-the-use-of-remote-working-tools-by-lawyers-and-remote-court-proceedings.pdf

POGLAVLJE 3. ODREĐIVANJE PRIKLADNOSTI PREDMETA ZA SUDOVANJE NA DALJINU

Podsjetnik

Potrebno je razmotriti opće čimbenike kao što su:

- ✓ složenost dokaza
- ✓ jesu li stranke dale pristanak
- ✓ nalazi li se osoba u pritvoru
- ✓ rokovi
- ✓ ima li tuženik pravnog zastupnika
- ✓ trajanje ročišta
- ✓ autentikacija dokumenata
- ✓ treba li ročište biti otvoreno za javnost
- ✓ okolnosti u kojima se nalaze sudionici
- ✓ troškovi
- ✓ ranjivost sudionika

Dokazna pitanja:

- ✓ Kako postupati s dokazima?
- ✓ Imaju li stranke pristup skeniranim verzijama dokaza?
- ✓ Nudi li IT platforma suda mogućnost učitavanja dokaza?
- ✓ Koristi li se službena adresa e-pošte suda za potrebe prepiske?

Posebna razmatranja u slučaju predmeta koji se sobom nose posebne izazove:

- ✓ djeca i maloljetnici

- ✓ invaliditet stranaka
- ✓ slučajevi spolnog nasilja i nasilja u obitelji
- ✓ potreba za uslugama tumača ili drugom posebnom podrškom
- ✓ predmeti u kojima je ispitivanje materijalnih dokaza od presudne važnosti

Tehnička ograničenja:

- ✓ traženje informacija o tehničkim mogućnostima sudionika
- ✓ Imaju li sudionici pristup potrebnim tehnologijama i, ako ga nemaju, mogu li se pronaći alternativna rješenja?
- ✓ Hoće li postojati mogućnost povjerljive komunikacije?
- ✓ primjerenost internetskog priključka suda
- ✓ dostupnost kamere i mikrofona u sudnici
- ✓ razmatranje mogućnosti da se ročište održi u više dijelova kako bi se izbjegao dugotrajan boravak pred zaslonom

Na vama je kao sucu da u konačnici odlučite je li određeni postupak prikladan za vođenje na daljinu.

A. Opći čimbenici

Pri donošenju te odluke može vam pomoći više čimbenika:

- Nesporni predmeti, predmeti u kojima je postignut postupovni sporazumi i predraspravna ročišta mogu biti prikladniji za postupak na daljinu nego što su to pripremna ročišta, osobito u kaznenim predmetima.
- Jesu li stranke dale pristanak?
- Nalazi li s osoba u pritvoru?
  - Može li se u pritvorskim prostorijama osigurati odgovarajući internetski priključak?
  - Hoće li održavanje ročišta na daljinu ubrzati postupak?
- Postoje li rokovi u kojima treba održati raspravu o predmetu (npr. razmatranje pitanja brzog rješavanja predmeta i potrebe održavanja ročišta u razumnom roku)?
- Koliko je sudionika (naime, njihov broj može isto tako utjecati na trajanje ročišta i stvoriti dodatne tehničke izazove)?
- Imaju li stranke pravne zastupnike?
- Trajanje ročišta (npr. ako je riječ o pripremnom ročištu u trajanju manjem od sat vremena)
  - U stečajnom ili predstečajnom postupku vjerovnike bi možda bilo uputno podijeliti u skupine i održati zasebno ročište za svaku pojedinu skupinu kad to bude moguće. Tako ćete imati bolju kontrolu nad čitavim postupkom i izbjeći situacije u kojima bi vam se na zaslonu istodobno pojavio velik broj vjerovnika.
- Je li moguća autentikacija dokumenata i provjera identiteta, npr. pomoću elektroničkog potpisa?
- Ako su dokazi nesporni ili nisu složeni, predmet može biti prikladniji za postupak na daljinu. Primjerice:
  - jednostavniji građanski predmeti poput sporova male vrijednosti;
  - neproturječna pitanja;

-
- trgovački predmeti povezani s naplatom potraživanja, pri čemu su činjenice predmeta jasne i nema potrebe za izvođenjem dodatnih dokaza osim dokumenata u papirnatom obliku.
  - Kako će se omogućiti sudjelovanje javnosti?
  - Nalaze li se sudionici u posebnim okolnostima koje idu u prilog održavanju ročišta na daljinu ili ga nalažu (npr. prebivalište u nekoj drugoj zemlji, putni troškovi, zdravstvena pitanja, fizička sigurnost i zaštita ili drugi razlozi iz kojih se ne bi mogli pojaviti na sudu)?
  - Jesu li sudionici ranjive osobe odnosno osobe s invaliditetom i hoće li im to ograničiti mogućnost punog sudjelovanja, bilo fizičkim pojavljivanjem na sudu ili preko interneta.

B. Dokazna pitanja

Pri određivanju prikladnosti jedan od čimbenika može biti i narav dokaza:

- Ako se odlučite za rješavanje predmeta na daljinu, imajte na umu da ćete morati riješiti i pitanje zaprimanja, slanja i ispitivanja dokaza, prijedloga i odluka na daljinu.
- Hoće li biti dostatno budu li stranke imale skenirane verzije dokaza i ispitivale ih njihovim dijeljenjem na zaslonu sa svim ostalim sudionicima (primjerice, ako su dokazi isključivo dokumentarne naravi, a njihovi izvornici čuvaju se na sudu).
- Proučite IT platformu kojom se služi vaš sud i provjerite nudi li strankama mogućnost učitavanja dokaza te mogu li stranke na daljinu pregledavati vlastite datoteke i datoteke drugih sudionika.
- Ako nema nikakvih drugih rješenja, razmotrite mogućnost korištenja službene adrese e-pošte suda za potrebe razmjene dokumenata sa strankama.

C. Posebna razmatranja

Kad je riječ o ročištima na daljinu, posebni izazovi mogu se javiti u sljedećim slučajevima:

- predmeti koji uključuju djecu ili maloljetnike;
- određene kaznenopravne stvari;
- stranke s određenim vrstama invaliditeta;
- slučajevi spolnog nasilja ili nasilja u obitelji;
- predmeti u kojima su potrebe usluge tumača ili drugi oblici posebne podrške i pomoći;
- predmeti u kojima je od presudne važnosti da sudac i vještaci ispituju materijalne dokaze.

D. Tehnička ograničenja

Kad razmatrate prikladnost predmeta za sudovanje na daljinu, trebali biste voditi računa o tehnološkim mogućnostima suda, stranaka, odvjetnika i drugih sudionika. Prije ročišta neophodno je utvrditi sljedeće:

- Kakve su tehničke mogućnosti stranaka?
- Imaju li sudionici pristup tehnologijama koje su potrebne kako bi im se omogućilo puno sudjelovanje (npr. odgovarajuću širinu pojasa, audiovizualnu opremu itd.)?
- Ako sudionici ne raspolažu potrebnom opremom, mogu li se pronaći alternativna rješenja poput korištenja službenih prostorija odvjetnika, javnih bilježnika ili drugih osoba s javnim ovlastima?
- Hoće li sudionicima biti omogućena povjerljiva komunikacija s njihovim pravnim zastupnicima tijekom ročišta na daljinu?
- Kakva je internetska infrastruktura na sudu i podržava li platformu kojom se želite služiti (to pitanje provjerite sa svojim sudskim savjetnikom za IT)?
- Postoje li u sudnici iz koje ćete voditi ročište na daljinu odgovarajuća kamera i mikروفon koji će vam omogućiti da vas sudionici čuju i vide bez neprestanih smetnji?
- Može li se ročište podijeliti na više dijelova u razumnom trajanju kako bi se skratilo vrijeme provedeno pred zaslonom?

POGLAVLJE 4. TEHNOLOGIJE I UPRAVLJANJE PREDMETIMA

Podsjetnik

Pri razmatranju primjene različitih informatičkih platformi, razmislite o sljedećem:

- ✓ Lakoća rukovanja i pouzdanost
- ✓ Slika sudnice na zaslonu
- ✓ Sigurnost i zaštićenost platforme (platformi)
- ✓ Pomagala za kontrolu nad postupkom, što uključuje mogućnost uključivanja i isključivanja mikrofona sudionika
- ✓ Jednake mogućnosti sudjelovanja za sve stranke, što uključuje i funkcionalnost čavrljanja
- ✓ Prilagođenost i pristupačnost osobama s invaliditetom
- ✓ Mogućnost osiguravanja povjerljive komunikacije između stranke i odvjetnika
- ✓ Mogućnost prelaska iz stvarne u virtualnu sudnicu
- ✓ Mogućnost snimanja postupka
- ✓ Mogućnost da se snimanje pauzira
- ✓ Mjesto pohrane snimke digitalnog ročišta
- ✓ Potrebni kapaciteti poslužitelja
- ✓ Način pozivanja sudionika
- ✓ Mogućnost zakazivanja ročišta putem informatičke platforme
- ✓ Mogućnost platforme da podrži ili obuhvati uslugu vođenja zapisnika
- ✓ Mogućnost platforme da obuhvati usluge pisanog i usmenog prevođenja
- ✓ Mogućnost internetskog prijenosa uživo ili web feeda za odgovarajuće postupke.

A. Različite tehnološke platforme

Sudovi na prostoru srednje i istočne Eurpe danas se koriste cijelim nizom prihvatljivih programskih platformi kao što su Cisco's Webex, Zoom, JITSI, Google Meet, Microsoft Teams, Skype, Polycom Real Presence, BlueJeans, PEXIP i TrueConf, a neki sudovi rabe i platforme razvijene po mjeri. Prilikom biranja platforme za vođenje postupka na daljinu, suci bi trebali razmotriti sljedeće:

- Koliko ju je lako koristiti?
- Je li pouzdana?
- Može li osigurati odgovarajuću kvalitetu slike suca, sudnice i sudionika na zaslonu računala?
- Je li dovoljno zaštićena od sigurnosnih prijetnji?
- Nudi li odgovarajuća pomagala kako bi sudac imao kontrolu nad postupkom i spriječio zlorabe?
- Pruža li svim strankama jednake mogućnosti sudjelovanja?
- Omogućava li sucu i strankama da imaju kontrolu pri ispitivanju svjedoka?

Pri usporedbi platformi možda bi bilo korisno razmisliti i o sljedećem:

- Nudi li platforma slične načine ili više načina za vođenje postupka u odnosu na ročište koje se održava uz prisutnost sudionika u sudnici?
- Koji je kapacitet mrežnog poslužitelja potreban za djelotvorno funkcioniranje?
- Koje su funkcije snimanja ročišta na raspolaganju?
- Stvara li se nakon svake stanke zasebna datoteka ili program omogućuje pauziranje i nastavak snimanja?
- Gdje se pohranjuju snimke (na lokalnom računalu ili u oblaku)?
- Kako se pozivaju sudionici (npr. e-poštom)?
- Može li se uključivati i isključivati mikrofon svakog sudionika u postupku?
- Nudi li se funkcija čavrljanja?

- U kojem je roku moguće zakazati ročište (npr. najmanje/najviše vremena u kojem je to moguće učiniti unaprijed)?
- U kojoj je mjeri platforma dostupna osobama s invaliditetom (npr. slijepima i slabovidnima, gluhanima, osobama sa smanjenim intelektualnim sposobnostima itd.) ili drugim ranjivim osobama?
- Na koji su način omogućene usluge vođenja zapisnika te pisanog i usmenog prevođenja?
- Može li platforma osigurati internetski prijenos uživo ili web feed u postupcima koji su otvoreni za javnost i nudi li mogućnosti za stavljanje tih sadržaja na raspolaganje medijima.

B. Upravljanje predmetima

Ako je ne raspolaganju, digitalno upravljanje predmetima služi za učinkovito vođenje spisa, pohranu dokaza i razmjenu potrebnih pismena između sudionika u postupku i suda. Neki od tih sustava ne samo da omogućuju komunikaciju sudionika na daljinu, već osiguravaju i visoku razinu zaštite te omogućuju autentikaciju dokumenata, dodjelu predmeta i zakazivanje ročišta.

U nekim državama spisi se vode i u papirnatom i u elektroničkom obliku, dok se u drugima službeni spis predmeta smije voditi samo u papirnatom obliku. Trebali biste imati na umu da kod pretvaranja elektroničkih dokaza u papirnatu oblik može doći do gubitka određenih podataka. Naime, elektroničke datoteke sadrže i „metapodatke“ koji predstavljaju elektroničke informacije o drugim podacima, a mogu se izgubiti pri pretvaranju datoteke u papirnatu dokument. Primjerice, elektronički podaci sadrže informacije o autoru i datumu nastanka dokumenta, kao i o svim njegovim izmjenama. Ako se sudu predočuju isključivo ispisi elektroničkih podataka (npr. poruka e-pošte), neki od tih metapodataka bit će izgubljeni.

C. Hibridna ročišta

Mnogim sudovima na raspolaganju je i mogućnost zakazivanja „hibridnog“ ročišta na kojem su neki sudionici prisutni u sudnici, a ostali mu se priključuju na daljinu. Pritom bi trebalo razmotriti više pitanja:

- Trebali biste se pobrinuti za to da se strankama objasne sve prednosti i nedostaci sudjelovanja u sudnici i na daljinu, da ih stranke shvate te da daju svoj u potpunosti upućen pristanak, a sve kako bi se poštovalo načelo ravnopravnosti stranaka u postupku.
- Imajte na umu da hibridna ročišta sa sobom nose nove vrste možebitnih tehničkih probleme, posebice u pogledu smještaja mikrofona i kamera. Ako je moguće, s osobljem za informatičku podršku trebali biste unaprijed porazgovarati o naravi predviđenog hibridnog ročišta.
- Svim sudionicima, bez obzira na to jesu li prisutni u sudnici ili na daljinu, trebalo bi omogućiti potpuno i ravnopravno sudjelovanje u postupku. To se može postići tako što će sud stalno provjeravati kvalitetu veze, tj. mogućnost sudionika da govore, čuju i vide sve što se događa.
- Ako je sudionik koji se pojavljuje na daljinu svjedok, sud bi trebao razmotriti pitanja potvrde identiteta, pouzdanosti i vjerodostojnosti svjedoka te njegove neizloženosti utjecaju drugih osoba.

POGLAVLJE 5. PRAKTIČNI SAVJETI ZA UPRAVLJANJE ROČIŠTIMA NA DALJINU

Podsjetnik

- ✓ Za uspješno održavanje ročišta na daljinu ključna je priprema.
- ✓ Neizostavna je prethodna obuka za uporabu relevantne IT platforme.
- ✓ Doličnost i autoritet sudnice u postupcima na daljinu moraju se očuvati korištenjem formalnog jezika, odijevanja i prilagođenih rituala te odgovarajućim postupanjem sa sudionicima koji ometaju postupak.
- ✓ Sud bi trebao stvoriti sigurno i zaštićeno okruženje za sve sudionike.
- ✓ Otvorenost za javnost mora se osigurati kad god je to propisano zakonom.

Prilikom pripreme za ročište na daljinu potrebno je proći kroz sljedeća pitanja:

- ✓ Je li postupak na daljinu prikladan za dotični predmet s obzirom na zakonski okvir i meritum predmeta?
- ✓ Jesu li stranke dale pristanak?
- ✓ Je li se povelu računa o potrebama ranjivih sudionika i sudionika s invaliditetom?
- ✓ Što je prikladnije – „hibridno ročište“ ili ročište na daljinu?
- ✓ Koje se pripremne aktivnosti mogu odraditi prije ročišta?

Pitanja koja je potrebno razmotriti tijekom ročišta na daljinu:

- ✓ Koje su vam mogućnosti na raspolaganju za provjeru identiteta sudionika na daljinu?
- ✓ Kada ćete i kako objasniti pravila i način odvijanja postupka te tehnička pitanja?
- ✓ Kako ćete se pobrinuti za primjereno vladanje sudionika tijekom ročišta?
- ✓ Kako ćete objasniti i primijeniti pravila koja se odnose na sudionike koji ometaju postupak?

- ✓ Kako će se osigurati povjerljiva komunikacija stranke i odvjetnika?
- ✓ Kako ćete spriječiti nezakonito utjecanje na svjedoke koji daju iskaz na daljinu?
- ✓ Kako ćete izreći presudu?
- ✓ Kako ćete osigurati otvorenost ročišta za javnost?

A. Priprema za ročište na daljinu

Uvodna razmatranja

Da biste osigurali primjereno odvijanje ročišta, vi (i sudsko osoblje) morate se unaprijed pripremiti.

- Ustanovite koliko su sudionici upoznati s uporabom tehnologije sudjelovanja na daljinu i koliko su u tome iskusni jer bi vam to moglo pomoći u izbjegavanju poteškoća tijekom ročišta. Neki sudionici možda slabo poznaju program ili druga tehnička pitanja koja se javljaju na ročištima na daljinu i možda im nije jasno kako sudjelovati. Pružanjem informacija (i, po potrebi, obukom) prije ročišta mogli bi se izbjeći problemi nakon što ono počne.
- Svakako je uputno da se sudionici kad god je to moguće spajaju na ročište stabilnom internetskom vezom putem LAN-a/Etherneta, a ne bežičnim (WiFi) priključkom. Sud bi na to morao upozoriti sudionike prije ročišta.
- Prije ročišta isprobajte opremu i programsku platformu, upoznajte se s načinom uporabe odabrane platforme i pobrinite se za to da se i drugi s time upoznaju.
- Sud bi morao predvidjeti dovoljno vremena za ročište na daljinu.
- Trebali biste pouzdano baratati tehnologijom i opremom potrebnom za ročište na daljinu. Međutim, tehničke poteškoće se događaju i treba ih očekivati pa biste, ako je moguće, na raspolaganju morali imati stručnjaka za IT radi pomoći u rješavanju tehničkih problema tijekom ročišta.
- Prije početka ročišta potrebno je provjeriti sve tehničke postavke i obaviti probu, što uključuje i probne pozive sudionicima ne biste li se uvjerali da svi imaju dobru vezu.
- Za ročište biste se trebali pripremiti i fizički i psihički s obzirom na učinak koji dugotrajna usredotočenost na zaslon može imati na vaše zdravlje.

Davanje prethodnih uputa

Sudionicima je prije ročišta potrebno dati upute o poželjnom ponašanju, obvezama i postupcima koji će se primjenjivati tijekom ročišta. Te bi upute trebalo objaviti na mrežnim stranicama suda te ih popratiti videovodičima.

- Pobrinite se za to da netko od pomoćnog ili tajničkog osoblja prikupi adrese e-pošte svih sudionika kako bi im se poslao poziv na ročište. Ako neki sudionik nema adresu e-pošte, može ga se zamoliti da je postavi.

- Razmotrite hoće li pravila za ročište na daljinu biti ista kao i za ročište u sudnici te kako će se ta pravila primjenjivati na ročište na daljinu.
- U sklopu priprema za ročište sud bi strankama trebao unaprijed poslati (e-poštom ili službom za dostavu pismena) upute, pravila ponašanja i odgovarajuća upozorenja. Tom prilikom može se poslati i poveznica za ročište na daljinu.
- U slučajevima kad strankama šalje sudski poziv ili kakav drugi nalog kojim se zakazuje termin ročišta, sud bi sudionicima trebao poslati elektronički nalog ili sudski poziv koji sadrži iste podatke kao i u slučaju ročišta koja se ne održavaju na daljinu. Ključno je da takav nalog ili sudski poziv bude sročten tako da je iz njega posve jasno da će se ročište održati na daljinu.
- U idealnom bi se slučaju sudsko osoblje, a ne vi kao sudac, trebalo pobrinuti za to da ročište na daljinu bude dobro pripremljeno. U tom smislu, sudsko osoblje trebalo bi obaviti sljedeće:
  - provjeriti tehničku opremljenosti stranaka za sudjelovanje na ročištu;
  - poslati sudionicima upute o načinu korištenja platforme i sve podatke za kontakt u slučaju tehničkih pitanja ili drugih poteškoća s pristupanjem ročištu na daljinu;
  - unaprijed poslati e-poštom obrasce (npr. tekst prisege) i podatke za prijavu na ročište, već prema potrebi;
  - ponuditi sudionicima probu veza prije ročišta, što uključuje i probni poziv na dan ročišta;
  - zatražiti od svih sudionika da nazovu odnosno prijave se preko računala neposredno prije predviđenog početka ročišta;
- Potrebno je potvrditi da je poveznica na programsku platformu ispravna i da radi.
- Sudac i sudionici moraju biti primjereno odjeveni prema pravilima odijevanja i običajima dotičnog suda. Osobito je važno da se to razjasni prije ročišta s obzirom na to da će se neki sudionici možda priključiti ročištu iz vlastitog doma. Ako netko nije primjereno odjeven, trebali biste ga upozoriti i tražiti da se preodjene. Sud bi morao unaprijed uputiti sudionike u ta pravila.
- Od sudionika je iz predostrožnosti uputno zatražiti pristanak na sudjelovanje u ročištu na daljinu, čak i ako zakon to ne nalaže.

- Na samom početku ročišta na daljinu trebali biste se uvjeriti da su svi prisutni primili i shvatili upute te da su svjesni svojih obveza, ograničenja i pravila ponašanja. Ponovite im pravila na početku ročišta te im jasno i potanko objasnite kako će se ročište odvijati te kakve će biti posljedice ometanja postupka.
- Unaprijed odlučite kako ćete postupiti u sljedećim situacijama na ročištu:
  - kako ćete izricati upozorenja;
  - kako ćete isključivati mikrofone ne biste li prekinuli upadice, ometanje postupka ili neprimjereno ponašanje (npr. korištenje funkcije „isključi sve mikrofone“ ne biste li izbjegli možebitne prigovore da se nekog sudionika nepravedno isključuje);
  - unaprijed odredite u kojim će okolnostima možda biti neizbježno da se stranku isključi ili udalji s ročišta te kako je to moguće učiniti na dotičnoj platformi;
  - kako ćete prekinuti ili odgoditi ročište;
  - kako izraditi i spremi neophodne snimke ili zapisnik s ročišta;
  - kako ćete u zapisnik s ročišta unositi zabilješke o tome što se dogodilo;
  - pobrinite se za to da svi sudionici budu upoznati s mjerodavnim pravilima.
- Trebali biste biti upoznati s okolnostima i fizičkom lokacijom svih sudionika, što uključuje i to sudjeluju li u postupku iz inozemstva. Ako neka stranka sudjeluje iz inozemstva, sud mora prethodno utvrditi smiju li se dotični program i postupci za predviđeni za ročište na daljinu koristiti u toj stranoj zemlji.
- Predmeti u kojima je riječ o nasilju u obitelji ili spolnom zlostavljanju zahtijevaju osobito osjetljivo postupanje. Ako je ročište zatvoreno za javnost (npr. obiteljski predmeti, nasilje u obitelji ili spolno zlostavljanje), stranke bi se trebale pojaviti same, osim ako im dopustite da im netko bude u pratnji. Na primjer, u predmetima gdje su djeca svjedoci ili žrtve, moguća je obvezna nazočnost roditelja, psihologa ili socijalnog radnika. Prema potrebi, trebali biste razmotriti bi li, s obzirom na izazove koji bi se mogli javiti, takvo ročište trebalo održati isključivo u sudnici.

Informatička podrška (za suca, osoblje i stranke)

Koliko god vi i stranke bili vični uporabi odgovarajuće tehnologije, bit će vam potrebna informatička podrška za slučaj da se tijekom ročišta jave poteškoće.

- Za potrebe suda trebalo bi osigurati povećan broj stručnjaka za IT. Stručnjak za IT koji je na raspolaganju tijekom ročišta na daljinu jamči sigurnost i stabilnost postupka.
- Bit će vam potrebno dobro poznavanje tehnologije kako biste mogli obaviti sve neophodne pripreme i nesmetano voditi ročište. Vi i vaše sudsko osoblje trebali bi proći obuku u vezi s različitim tehnologijama potrebnima za održavanje ročišta na daljinu i sudskom etiketom primjereno prilagođenom za takav rad jer, premda je poželjna, informatička podrška možda neće uvijek biti pri ruci.
- Kvalitetna informatička podrška omogućava vam da usredotočite na materijalne i postupovne aspekte ročišta.
- Informatičkom podrškom tehnički prekidi i kašnjenja svode se na najmanju moguću mjeru.
- Stranke i drugi sudionici možda nisu jednako vični uporabi dotičnog programa, tako da i oni imaju pravo na informatičku podršku.
- Upoznajte se s međuljudskim vještinama potrebnima za internetsku komunikaciju s različitim, strankama i sudionicima kako biste se lakše nosili s izazovima i stresom povezanim sa sudovanjem na daljinu.

Zakazivanje ročišta

- Kada zakazujete ročište trebali biste znati javljaju li se sudionici iz različitih vremenskih zona ili drugih zemalja.
- Izdvojite više vremena nego što biste ga predvidjeli za slično ročište u sudnici, pri čemu, primjerice, povedite računa o mogućim tehničkim poteškoćama, kašnjenjima, potrebi za objašnjavanjem procedure, nužnosti ponavljanje iskaza zbog loše veze itd.
- Možda će biti potrebne češće stanke s obzirom na to da su istraživanja ukazala na moguće psihičke posljedice poput „zamora od Zooma“.²⁷
- Razmotrite mogućnost da sudionicima naložite da prije ročišta pošalju svoju skeniranu identifikacijsku ispravu.
- Prema potrebi, pobrinite se za to da se sudionicima koji inače ne bi imali pristup ročištu na daljinu osigura potrebna tehnologija i oprema. To uključuje i zadovoljavanje potreba osoba s invaliditetom izvršavanjem sličnih prilagodbi kakve bi se za njih predvidjele i da sudjeluju na ročištu u sudnici.

²⁷ Bailenson, J. N. (2021.), *Nonverbal Overload: A Theoretical Argument for the Causes of Zoom Fatigue*. *Technology, Mind, and Behavior*, 2(1), <https://doi.org/10.1037/tmb0000030>

Vođenje zapisnika o ročištu

Izrada pisanog zapisnika o ročištu na daljinu može sa sobom nositi određene poteškoće u smislu njegova sastavljanja, potpisivanja i svođenja u pisani oblik:

- Ročište bi trebalo snimati ako to nalaže domaće pravo.
- Razmotrite hoćete li snimati videoročišta u slučajevima kad domaće pravo ili propisi dopuštaju snimanje ročišta (ili kad domaće pravo ne sadrži nikakve odredbe u tom smislu).
- Prema potrebi, sud bi trebao izraditi zapisnik s ročišta i poslati ga sudionicima e-poštom na provjeru i potpisivanje, po mogućnosti u elektroničkom obliku.
- Zapisnik s ročišta trebao bi sadržavati pomno sročeni i cjeloviti opis i objašnjenje postupka sudovanja na daljinu, uključujući podatke o korištenoj videokonferencijskoj platformi, fizičkim lokacijama sudionika koji su sudjelovali na daljinu, objašnjenjima postupovnih pravila i upozorenjima koja su izrečena sudionicima.
- U slučajevima kad se ročište snima, pozornost bi također trebalo posvetiti zakonima i propisima kojima se uređuje zaštita osobnih podataka i privatnosti, kao što je Opća uredba o zaštiti podataka (GDPR). Trebali biste razmotriti i koje dijelove ročišta ne bi trebalo snimati, primjerice, kad se provjerava identitet sudionika ili kad se spominju osobne informacije. To bi moglo biti osobito važno u slučajevima kad se ročište prenosi uživo ili u snimci.
- Imajte na umu i tehničke pretpostavke koje moraju biti ispunjene budete li u određenom trenutku tijekom ročišta trebali pauzirati snimanje, isključiti ton ili sliku nekog sudionika.

Vođenje računa o nesvjesnoj pristranosti

Trebali biste voditi računa o nesvjesnoj pristranosti u slučaju sudionika koji daju iskaz putem videoveze. Primjerice, neka istraživanja upućuju na to da se djecu koja svjedoče putem videoveze katkad doživljava kao manje vjerodostojnu jer se ne može sa sigurnošću ocijeniti to kako se ponašaju ili zato što porotnici propitkuju razloge iz kojih dijete svjedoči na daljinu.²⁸

²⁸ Goodman, G. S., Tobey, A. E., Batterman-Faunce, J. M., Orcutt, H., Thomas, S., Shapiro, C., & Sachsenmaier, T. (1998.), *Face-to-face confrontation: Effects of closed-circuit technology on children's eyewitness testimony and jurors' decisions*. Law and Human Behavior, 22(2), str. 165–203, dostupno na: <https://doi.org/10.1023/A:1025742119977>; Antrobus, E., McKimmie, B.M., and Newcombe, P. (2016.), *Mode of children's testimony and the effect of assumptions about credibility*. Psychiatry, Psychology and Law, 23:6, 922-940, st.r. 3, DOI: 10.1080/13218719.2016.1152927

B. Utvrđivanje identiteta stranaka

Identitet stranaka moguće je provjeriti na više načina:

- Od stranaka se može tražiti da pred kamerom predoče osobnu iskaznicu ili putovnicu. Ako postoje sumnje ili je slika isprave na zaslonu nejasna, s postupkom ne bi trebalo nastaviti dok se to pitanje ne riješi. Iz razloga privatnosti, taj dio ročišta ne bi trebalo internetski prenositi ni snimati.
- Od stranaka se može tražiti da sudu prije ročišta dostave skeniranu presliku svoje osobne iskaznice ili putovnice koja se potom može usporediti s ispravom predočenom pred kamerom na početku ročišta, što sudu omogućava usporedbu i potvrdu odgovarajućih verzija.
- Od stranke se može tražiti da se prethodno registrira odgovarajućom osobnom iskaznicom. Sudionik se može registrirati putem interneta, pomoću elektroničkog potpisa, kroz nacionalnu bazu podataka ili preko neke druge digitalne platforme. Po potvrdi identiteta, može se pristupiti nastavku ročišta.
- Potvrdu identiteta moguće je obaviti u javnobilježničkom/odvjetničkom uredu ili pri kakvom drugom tijelu. Sudionik može prisustvovati ročištu na daljinu iz javnobilježničkog ili odvjetničkog ureda ili iz prostorija nekog drugog tijela. Tim se rješenjem istodobno osigurava potvrda identiteta i sigurno okruženje za sudjelovanje stranke u postupku.
- Provjeru identiteta može obaviti policija. Primjerice, policija može potvrditi identitet sudionika u njegovu domu na početku ročišta na daljinu.
- Može se pristupiti prepoznavanju stranaka ili svjedoka. Ako sud ne raspoláže nikakvim drugim rješenjem za utvrđivanje identiteta neke osobe, njezino prepoznavanje i potvrda njezina identiteta može se zatražiti od drugih sudionika. Lažni iskazi podliježu kazni u skladu sa zakonom.

C. Načela ponašanja tijekom postupka na daljinu

Kao sudac, odgovorni ste za upravljanje sudom, vođenje brige o pridržavanju njegovih pravila i osiguravanje odgovarajuće doličnosti. To će tijekom postupka zahtijevati pozornost i strpljenje. Kako bi očuvao svoj autoritet, sud bi se trebao rukovoditi međunarodnim i domaćim standardima poštenog suđenja, pa tako Bangalorškim načelima.²⁹

Preporuke za domaća tijela, sudbena vijeća, udruge sudaca i druga nadležna tijela:

- Sva tijela poput pravosudnih vijeća, ministarstava pravosuđa, pravosudnih akademija itd. odgovorna su za pripremu sudaca i sudionika za sudovanje na daljinu.
- Nadležna pravosudna tijela trebala bi izraditi priručnike o tome kako održavati ročišta na daljinu te ih staviti na raspolaganje što širem krugu sudaca (npr. u obliku podcasta, videosadržaja na svojim mrežnim stranicama i drugih načina njihova promicanja).
- Te priručnike trebalo bi dostavljati sudionicima uz obavijest o ročištu te ih objaviti na mrežnim stranicama suda.

Na početku ročišta:

- Brigu o ročištima na daljinu trebao bi voditi sudski službenik koji bi trebao upravljati pristupanjem stranaka prije nego što i sami stupite u virtualnu sudnicu.
- Na početku ročišta trebali biste odrediti koja će se sve rješenja koristiti (npr. isključivanje zvuka uz zadržavanje slike i druge mogućnosti, predstavljanje osoba prisutnih u sudnici, kako postavljati pitanja itd.).
- Objasnite kako će se postupiti u slučaju tehničkih smetnji.
- Uvjerite stranke da su ispunjeni svi zakonski uvjeti i da će ročište na daljinu biti potpuno i pošteno.
- Prema potrebi i u skladu s pravilima vašeg suda, objasnite da će se ročište snimiti u digitalnom obliku, ali da ga sami sudionici ne smiju snimati na vlastitu ruku.
- Objasnite posljedice ometanja postupka.
- Omogućite sudionicima da u vezi s navedenim postavite pitanja.

---

²⁹ Bangalorška načela ponašanja sudaca, koja je Skupina za integritet sudaca donijela 2001., a revidirana su na Okruglom stolu predsjednika sudova održanom 25. i 26. studenog 2002. u Hagu u Nizozemskoj, https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf

- U ovoj biste fazi trebali razmotriti odgodu ročišta ako sudionici ne raspoložu tehnologijom potrebnom kako bi im se omogućilo puno sudjelovanje.

Doličnost

- Doličnost ročišta na daljinu važna je pretpostavka jamstva autoriteta suda.
- Službeno znamenje suda trebalo bi biti jasno vidljivo. Stoga se digitalnom platformom mora osigurati da sud (sudac) zauzima središnje mjesto na zaslonu te da drugi sudionici budu primjereno raspoređeni i razmješteni ovisno o njihovoj ulozi u postupku.
- Važnu ulogu u stvaranju profesionalnog i ozbiljnog ozračja imaju i odgovarajuća rasvjeta i pozadina jer se time doprinosi očuvanju integriteta suda i omogućuje mu se nesmetano održavanje ročišta.
- Uporaba službenog jezika i izraza te načina oslovljavanja stranaka obvezna je za sve sudionike.
- Pobrinite se za to da se sudionici poštuju ustaljena pravila sudske etikete i dobre prakse, što uključuje sljedeće:
  - kako se obraćati sucu i drugim sudionicima;
  - kako zatražiti riječ;
  - pravila povezana s formatom i slijedom odvijanja određenog ročišta;
  - posljedice za sudionike koji ometaju postupak; prema potrebi, upozoravanje takvih sudionika da će im se isključiti mikروفon.
- Imajte na umu da bi ročište na daljinu moglo potrajati i zahtijevati dodatne stanke za predah. Stanke bi trebale biti dovoljno česte (npr. pet do petnaest minuta svakih 60-90 minuta) kako bi se spriječilo oštećenje vida i bol u očima. Sudionicima bi trebalo dopustiti da se tijekom stanki kreću (izlaze iz prostorije ili zgrade).
- Promatrajte sudionike tijekom čitavog postupka kako bi bili sigurni da zaista sudjeluju (npr. provjeravajte je li se slika na zaslonu zamrzнула itd.) te poduzmite žurne i primjerene korake ako se jave ikakve teškoće. Ako neki sudionik nije bio u mogućnosti pratiti postupak, možda ćete mu morati ponoviti što se u međuvremenu zbivalo.
- Kako biste osigurali nesmetano odvijanje ročišta na daljinu, trebali biste se osloniti na pomoć ostalog sudskog osoblja, pa tako i stručnjaka za IT ako su dostupni.

Postupanje sa sudionicima koji ometaju ročište te posljedice i sankcije za ometanje ročišta

Kao sudac dužni ste održavati i osiguravati red tijekom ročišta. To uključuje i sankcioniranje svakog sudionika koji svojim postupanjem ometa ročište. Pri postupanju sa sudionicima koji ometaju ročište trebali biste poštovati međunarodne i domaće standarde. Ako za ročišta na daljinu nisu donesena nikakva posebna pravila, trebala bi se primjenjivati ista pravila koja se odnose i na ročišta koja se održavaju uz fizičku prisutnost sudionika.

- U zemljama u kojima je to primjenjivo, stranke bi trebalo podsjetiti da se pokušaj snimanja ili prenošenja odnosno snimanje ili prenošenje sudskog postupka, uključujući njegove pojedinačne slike, smatra kaznenim djelom. Stoga je snimanje fotografija ili videozapisa nezakonito i kad je riječ o ročištu koje se održava na daljinu.
- Stranke bi trebalo podsjetiti da se kaznenim djelom smatra i davanje lažnog iskaza.
- Stalnom podsjećanju svih sudionika na tu činjenicu moglo bi pripomoći i ako bi se na zaslonu tijekom ročišta prikazivalo upozorenje u tom smislu.
- Trebali biste pratiti sudjelovanje i ponašanje sudionika tijekom ročišta kako biste osigurali da mu posvećuju punu pozornost i da su u potpunosti uključeni.
- Upozoravajte sudionike na problematično ponašanje.
- Prema potrebi, isključite im mikrofon.
- Odredite stanku ili odgodite ročište.
- Ovisno o zakonima i propisima svoje zemlje, izrecite novčanu kaznu ili kakvu drugu sankciju za ometanje postupka.

Na kraju ročišta:

- Još jednom provjerite jesu li sve stranke bile u mogućnost pratiti postupak.
- Ako je primjereno, donesite odluku, a ako nije, obavijestite stranke o tome kada bi je mogle dobiti.

D. Komunikacija između stranke i odvjetnika

Komunikacija između stranke i odvjetnika zajamčeno je pravo. Tijekom ročišta na daljinu moguće ju je osigurati na razne načine. Za potrebe ročišta neophodno je pronaći programske platforme koje nude odgovarajuće mehanizme i funkcionalnosti kojima se omogućava privatna i povjerljiva komunikacija. Neki od primjera su i sljedeći:

- **„Odvojene prostorije“** – Određene platforme nude zasebne odvojene prostorije koje se mogu koristiti za privatnu i sigurnu komunikaciju između dvaju ili više korisnika.
- **Mogućnost „privatnog čavrljanja“** – Određene platforme nude mogućnost odvojenog privatnog čavrljanja koja se tijekom ročišta može koristiti za komunikaciju između odvjetnika i stranke.
- **„Ostavljanje stranke nasamo“** – Sud može odrediti kratku stanku i zamoliti ostale sudionike da na određeno vrijeme napuste platformu.
- **Uporaba drugih privatnih kanala** – Sud bi sudionicima trebao omogućiti da komuniciraju pomoću drugih aplikacija ili telefonom dokle god za to nema nikakvih zakonskih ograničenja (primjerice, stranka bi sa svojim odvjetnikom mogla komunicirati preko WhatsAppa, dok bi se samo ročište održavalo na Zoomu).

E. Iskazi svjedoka

U svako doba morate budno paziti, aktivno odgovarati i biti osjetljivi na potrebe i izazove na koje nailaze svjedoci koji daju iskaz na daljinu. Poglavitito, morate voditi računa o svim poteškoćama koje bi, primjerice, mogle proizlaziti iz životne dobi stranke, njezinih intelektualnih i tjelesnih sposobnosti ili zdravstvenog stanja. S obzirom na neke od izazova povezanih s ocjenom vjerodostojnosti svjedoka na daljinu, možda biste trebali razmotriti mogućnost šire primjene pisanih iskaza danih pod prisegom.

Kada bi sud trebao prekinuti ili zaustaviti svjedoka u davanju iskaza?

- Ako nema dovoljnih jamstava da se svjedok nalazi u sigurnom okruženju, trebali biste isto razmotriti i obustavu ili odgodu ročišta.
- Ako sud ne može utvrditi identitet svjedoka i ako ga nitko ne može sa sigurnošću prepoznati, davanje iskaza trebalo bi odgoditi do konačne potvrde njegova identiteta.
- Ako je veza loša, trebali biste razmotriti zaustavljanje svjedoka u davanju iskaza i njegovu odgodu do uspostave sigurne i stabilne veze.

Pomoć i postupanje s ranjivim svjedocima, uključujući osobe s invaliditetom

- Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti ranjivim svjedocima (npr. djeci, osobama s medicinskim/zdravstvenim problemima ili zlostavljanim osobama/žrtvama) kao i onima kojima su potrebne usluge tumača. Prema potrebi, dodatnu pomoć tim svjedocima trebale bi pružiti stručne osobe (ili skrbnici).
- Prema potrebi, svjedoku bi trebalo osigurati sudskog tumača ako ne govori službeni jezik suda. To katkad iziskuje uporabu posebnih programskih platformi ili posebno prilagođenih internetskih rješenja. Nemojte podcijeniti izazove održavanja ročišta na daljinu na više od jednog jezika. Ti su izazovi pozamašni i za njihovo prevladavanje nisu prikladne sve platforme. Ta se pitanja moraju riješiti unaprijed i o trošku suda.

Sprečavanje i postupanje kod nezakonitog utjecanja na svjedoke

- U okviru prava na pošteno suđenje i načela ravnopravnosti stranaka u postupku, svjedoci ne smiju biti izloženi nezakonitom utjecaju ili pritisku.
- Zamolite svjedoke da na početku iskaza daju izjavu da nisu izloženi nikakvom nezakonitom utjecaju i da u prostoriji u kojoj se nalaze nema nikog osim njih.

- Ako sud ima povoda za zabrinutost zbog utjecanja na svjedoka, može mu naložiti davanje iskaza s neke službeno registrirane lokacije poput zgrade suda, prostorija nekog drugog odgovarajućeg državnog tijela, odvjetničkog ureda koji zastupa stranku koja ga je pozvala za svjedoka ili ureda miritelja.
- Sud može razmotriti mogućnost da u vlastitoj zgradi osigura prostorije u kojima će svjedoci davati svoje iskaze. Te prostorije trebale bi biti opremljene računalom koje sadržava sve funkcionalnosti IT-a potrebne kako bi im se omogućilo sudjelovanje na ročištu.
- U slučaju ranjivih svjedoka, sud bi trebao razmotriti mogućnost da uz njih budu prisutne osobe koje im mogu pružiti stručnu pomoć.
- Razmotrite mogućnost korištenja usluga javnih bilježnika kako bi:
  - omogućili svjedocima da iskaz daju u pisanom obliku;
  - osigurali uredski prostor i tehničku opremu potrebnu za sudjelovanje svjedoka na ročištu koje se održava na daljinu;
  - provjerili identitet svjedoka i potom ga potvrdili pred sudom prije nego što ovaj uzme njegov iskaz.
- Ako svjedok daje iskaz s neke privatne lokacije poput vlastitog doma, o toj bi adresi trebao obavijestiti sud.
- Zamolite svjedoka da vam dopusti da prostoriju u kojoj sjedi „razgledate“ preko kamere s njegova uređaja koju će pritom držati i okretati u raznim smjerovima. Prema potrebi, taj je postupak moguće ponoviti više puta tijekom ročišta.
- Zamolite svjedoka da svoj iskaz daje iz prostorije sa samo jednim vratima, a zatim se pobrinite da njegova kamera tijekom postupka bude okrenuta prema tim vratima. Zatim od svakoga tko uđe u prostoriju možete zatražiti da je smjesta napusti.
- Zamolite svjedoka da sjedne podalje od zaslona kako biste mu onemogućili čitanje bilo kakvog sadržaja s računala. Ako postoji sumnja da je svjedok čitao unaprijed pripremljen tekst iskaza, razmotrite mogućnost da mu postavite dodatna pitanja kako biste se uvjerali je li tome doista tako.
- Osigurajte mogućnost povjerljivog čavljanja, broj mobitela ili kakav drugi elektronički uređaj kako biste svjedoku omogućili da vam se izravno obrati bude li ga išta brinulo.

- Iskoristite odvojene “prostorije” na platformi kako bi svjedocima poslužile kao „čekaonica“ prije nego što im dopustite da „stupe u sudnicu“.
- Svjedocima i drugim sudionicima objasnite kako tijekom ročišta mogu privući vašu pozornost (npr. gestikulacijom, funkcionalnošću „čavrljanja“, izravnim postavljanjem pitanja itd.).
- Pri ocjeni vjerodostojnosti svjedoka povedite računa o svim tim pitanjima, baš kao i o opasnosti od nezakonitog utjecanja.
- Ako je na daljinu potrebno ispitati više svjedoka koji se nalaze na istom mjestu, postoji opasnost od njihove međusobne komunikacije. Ta opasnost može stvoriti dodatne logističke izazove koji se razlikuju ovisno o fizičkom uređenju dotičnog prostora, a moguće ju je umanjiti na više načina. Primjerice, sud može odabrati veću prostoriju s dovoljnim brojem slobodnih stolica na koje mogu sjesti oni koji su već dali iskaz, ali tako da ostanu u vidokrugu suda sve dok se ne dovrši ispitivanje svih svjedoka.

F. Javnost ročišta

- Potrebno je razmotriti zakonske zahtjeve i tehnička rješenja za otvaranje ročišta javnosti.
- Hoće li ročište biti otvoreno za sve ili samo za one koji su se prethodno registrirali ili su mu ovlašteni nazočiti? Ako je tako, kako će se upravljati njihovim pristupom (npr. pomoću prijave zaštićenih lozinkom itd.)?
- Hoće li za ročište biti potrebna prethodna registracija? Ročišta se mogu internetski prenositi široj javnosti ili manjem broju promatrača koji su se prethodno registrirali i predbilježili.
- Na samom početku ročišta upozorite promatrače, uključujući pripadnike šire javnosti i predstavnike medija, da je neovlašteno snimanje ili prenošenje ročišta nezakonito. Isto tako, uputite ih u posljedice takvog postupanja.
- U nekim se slučajevima snimka ročišta nakon njegova prijena uživo može objaviti na mrežnim stranicama suda ili internetskim platformama za dijeljenje videozapisa (npr. YouTubeu).
- Predstavnici medija mogu pripomoći olakšavanju internetskog pristupa ročištu.
- Može se razmotriti i mogućnost da se u zgradi suda odredi posebna prostorija u kojoj će se novinarima na raspolaganje staviti sigurna veza za praćenje ročišta.

POGLAVLJE 6. SIGURNOST, PRIVATNOST I POHRANA PODATAKA

Podsjetnik

- ✓ Ročišta na daljinu trebala bi se rukovoditi standardima iz GDPR-a i/ili drugih domaćih zakona i propisa o zaštiti podataka i privatnosti.
- ✓ Privatnost i sigurnost ključne su pretpostavke nepovredivosti podataka, a moguće ih je osigurati korištenjem enkripcijom zaštićenih platformi u oblaku, uspostavom sigurnosnog sustava i prethodnim sastavljanjem popisa sudionika.
- ✓ Trebali biste znati gdje se točno nalaze sudionici ročišta na daljinu.
- ✓ Razmotrite mogućnosti razmjene datoteka preko konferencijske platforme ili platforme za pohranu podataka u oblaku te izazove koji proizlaze iz korištenja e-pošte.
- ✓ Na sudu je da u konačnici odredi dokaznu snagu materijala pribavljenih na daljinu ili pomoću digitalnih sredstava

Autentikacija i sigurna pohrana dokumenata zahtijevaju sljedeće:

- ✓ Kopije poruka ili e-dopisa moraju sadržavati elektronički vremenski žig iz kojeg su vidljivi datum i vrijeme nastanka svake poruke te kontaktne podatke pošiljatelja.
- ✓ Ako već nisu u PDF-u, sud bi sve dokumente koje zaprimi trebao prebaciti u taj format i u njemu ih zaključati kako bi spriječio njihovo naknadno uređivanje ili mijenjanje.
- ✓ Pristup dokazima koje se razmjenjuje i pohranjuje u digitalnom obliku trebalo bi nadzirati, a broj pristupnih točaka ograničiti.
- ✓ Svaki dokazni podnesak i predmet sud mora jasno imenovati i pobrinuti se za to da ga se može lako naći.

A. Uvod

Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o elektroničkim dokazima³⁰ sadržavaju niz temeljnih načela koja treba imati na umu pri postupanju s elektroničkim dokazima:

- „Na sudovima je da ocijene možebitnu dokaznu snagu elektroničkih dokaza u skladu s domaćim pravom.“³¹
- „Elektroničke dokaze trebalo bi ocjenjivati jednako kao i druge vrste dokaza, poglavito s obzirom na njihovu dopuštenost, vjerodostojnost, točnost i cjelovitost.“
- „Postupanje s elektroničkim dokazima ne bi trebalo dovoditi stranke u nepovoljan položaj ili jednoj od stranaka davati nepoštenu prednost u odnosu na druge.“
- „Potrebno je i postaviti pitanje koja je pravna osnova za dostavljanje dokaza u elektroničkom obliku.“
- „Na prostoru EU-a primjenjuje se Opća uredba o zaštiti podataka (GDPR) koja se temelji na sedam načela, a to su: zakonitost, poštenost i transparentnost; ograničavanje svrhe; smanjenje količine podataka; točnost; ograničenje pohrane; cjelovitost i povjerljivost (sigurnost); i odgovornost.“
- „Trebali biste voditi računa o pitanjima povezanim s elektroničkim dokazima, ali na strankama je da se pobrinu za sigurno dostavljanje podataka sudu.“

Nadalje, u skladu s načelom ravnopravnosti stranaka u postupku, u Smjernicama se navodi i sljedeće:

- „Postupanje s elektroničkim dokazima ne bi trebalo dovoditi stranke u parničnom ili upravnom postupku u nepovoljan položaj. Primjerice, stranku ne bi trebalo onemogućiti u osporavanju vjerodostojnosti elektroničkog dokaza, a ako sud stranci dopusti dostavljanje elektroničkog dokaza isključivo u obliku ispisa, toj stranci ne bi trebalo onemogućiti dostavljanje odgovarajućih metapodataka radi dokazivanja pouzdanosti tog ispisa.“³²

³⁰ Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o elektroničkim dokazima u parničnim i upravnim postupcima (koje je Vijeće ministara donijelo 30. siječnja 2019. na 1335. sjednici zamjenika ministara) CM(2018)169-add1final: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>

³¹ Vidjeti i Europski sud za ljudska prava, *García Ruiz protiv Španjolske*, br. 30544/96, točka 28.

³² Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o elektroničkim dokazima u parničnim i upravnim postupcima (koje je Vijeće ministara donijelo 30. siječnja 2019. na 1335. sjednici zamjenika ministara), CM(2018)169-add1final: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>

Kako je objasnio Odbor ministara:

- „Elektroničke dokaze ne bi trebalo ni diskriminirati niti im davati prednost u odnosu na druge vrste dokaza.“
- „Sudovi bi trebali zauzeti neutralan stav prema tehnologiji. To znači da bi trebalo prihvatiti svaku tehnologiju kojom se dokazuje vjerodostojnost, točnost i cjelovitost podataka.“

GDPR i domaći zakoni o zaštiti podataka i privatnosti primjenjivat će se na ročišta na daljinu i komunikaciju u sudskim postupcima na prostoru EU-a, a obrada osobnih podataka izvan EU-a može podlijegati uređenjima zaštite podataka koja su istovjetna onima iz GDPR-a.

B. Vrste dokumentarnih dokaza

Dokumentarni dokazi obuhvaćaju e-poštu, fotografije, videozapise itd. bilo u fizičkom ili u elektroničkom obliku. Najčešće vrste dokaza koji se razmjenjuju na ročištima na daljinu su dokumenti, e-pošta, videozapisi i tekstualne poruke. Kad je riječ o materijalnim dokazima (oružju itd.), predmeti se mogu fotografirati ili snimiti, a te slike ili snimke mogu se zatim staviti na uvid dijeljenjem zaslona.

- Sud mora dopustiti dostavljanje digitalnih dokaza u elektroničkom obliku. Prema potrebi, sud mora uputiti stranke u taj postupak i osigurati tehničke uvjete za razmjernu i korištenje takvih dokaza.
- Kao sudac, elektroničke dokaze morate u svako doba čuvati na elektroničkim uređajima koje nadzirete sami ili ih nadzire sud.

C. Pitanja privatnosti i povjerljivosti

Privatnost i sigurnost ključne su pretpostavke nepovredivosti podataka, a nepovredivost podataka presudna je za pošteno suđenje. Privatnost se može osigurati na sljedeće načine:

- Sudovi bi se trebali koristiti enkripcijom zaštićenim videokonferencijskim platformama u oblaku.
- Kao što je već rečeno, svakako je uputno da se sudionici kad god je to moguće ročištima na daljinu priključuju stabilnom internetskom vezom uspostavljenom preko LAN-a/Ethrneta, a ne pomoću bežičnih (WiFi) priključaka. Sud bi u to trebao uputiti sudionike prije ročišta.
- Pri vođenju postupka na daljinu, sud bi za potrebe svakog ročišta trebao raspolagati sigurnosnim sustavom i odrediti stručnjaka za IT koji će pratiti ispravnost elektroničkih postavki sustava i pružati tehničku podršku.
- Sa strankama bi trebalo unaprijed dogovorno utvrditi i dostaviti im popis sudionika s njihovim punim imenom i prezimenom, stručnim zvanjem i podacima o lokaciji s koje će se priključiti ročištu. Ako je ročište otvoreno za javnost i/ili će ga pratiti mediji, sudionike bi o tome trebalo unaprijed obavijestiti.
- Vi ili vaš stručnjak za IT smijete dopustiti da se ročištu na daljinu priključe isključivo osobe s odobrenog ili prethodno prijavljenog popisa sudionika, ovisno o unaprijed dogovorenim uvjetima u pogledu javnosti ročišta.
- Trebala bi postojati mogućnost odvajanja u zasebne virtualne prostorije, a pristup tim prostorijama trebalo bi zaštititi lozinkom.

Prijetnje privatnosti mogu se podijeliti u nekoliko skupina:

Neovlašten pristup dokazima

Neovlašten pristup dokazima prilikom ročišta na daljinu i razmjena digitalnih dokaza mogu dovesti do narušavanja privatnosti i ugroziti čitav sudski postupak.

Lokacija

Morate znati gdje se točno nalaze stranke i svjedoci koji sudjeluju u postupku na daljinu. Njihova lokacija može predstavljati prijetnju za sigurnost i privatnost, osobito u slučajevima nasilja u obitelji. U nekim zemljama svjedoci su dužni prisegnuti da nitko drugi nije prisutan niti ih sluša. Kao što je već rečeno, da bi se ograničilo bilo kakvo uplitanje te vrste, mogu se primijeniti metode kao što je traženje svjedoka da polako prođe kamerom po prostoriji kako bi dokazao da je zaista sam.

Razmjena datoteka

Razmjena datoteka preko konferencijske platforme ili platforme za pohranu podataka u oblaku sigurnija je od korištenja e-pošte. Međutim:

- Morate uvijek voditi računa o osjetljivosti podataka, vrsti ročišta o kojoj je riječ i potrebnoj razini sigurnosti.
- E-pošta naširoko je dostupna, ali katkad ne predstavlja osobito sigurno rješenje za prijenos osjetljivih podataka. Poruke e-pošte mogu sadržavati greške kao što su pogrešan naslov poruke, izostanak datoteke koja se trebala nalaziti u prilogu ili prilaganje datoteke koja nema nikakve veze s predmetom. Datum slanja i zaprimanja može stvoriti pomutnju oko toga koja je verzija najaktualnija. Osim toga, poruke e-pošte su s gledišta sigurnosti česte točke ulaska štetnih virusa i zlonamjernih računalnih programa.³³

---

³³ Savezni istražni ured (FBI) (2021.), *Resursni centar za sigurnosnu politiku CJIS-a* [na internetu]. Dostupno na: <https://www.fbi.gov/services/cjis/cjis-security-policy-resource-center>

D. Autentikacija dokumenata i jamstvo sigurnosti podataka

Manipuliranje podacima i njihovo mijenjanje predstavljaju značajne rizike za nepovredivost dokaza. Elektronički dokazi mogu se mijenjati kako bi se preinačili datum i vrijeme njihova nastanka te njihov sadržaj. Dobra praksa postupanja s dokazima važna je radi osiguravanja zaštite digitalnih dokaza od namjernih i nenamjernih izmjena.³⁴

- Dokaze bi trebalo dostavljati u njihovom izvornom obliku.
- Stranka koja se poziva na neki dokaz trebala bi biti u mogućnosti iznijeti podatke koje govore u prilog njegovoj vjerodostojnosti, kao što su metapodaci i potvrde dobivene od pružatelja usluga povjerenja.
- Sud bi uvijek trebao razmotriti pouzdanost dokaza, pa tako i njihova izvora.
- Snimke zaslona s prikazom poruka korisne su i sadrže podatke koji omogućuju utvrđivanje identiteta jer poruku povezuju s njezinim pošiljateljem. Za potrebe autentikacije može poslužiti iskaz ili pod prisegom dana izjava da kopija predstavlja vjerodostojan i točan prikaz tekstualnih poruka.
- Po mogućnosti, kopije tekstualnih poruka ili poruka e-pošte trebale bi sadržavati vremenski žig iz kojeg su vidljivi datum i vrijeme nastanka svake poruke te kontaktne podatke pošiljatelja (broj telefona i/ili adresu e-pošte).³⁵
- Kako bi se spriječile njihove izmjene, sve bi dokumente trebalo prebaciti u PDF-format i u njemu ih zaključiti.
- Javnobilježnička ovjera dokumenata često se koristi kao način osiguravanja vjerodostojnosti sudskih isprava i izjava stranaka. Međutim, ona može biti skupa s obzirom na utrošeno vrijeme i novac. Stoga bi sudovi trebali razmotriti i mogućnost primjene elektroničkih potpisa kao sredstva za autentikaciju dokumenata pri iznošenju dokaza.³⁶ Uredbom eIDAS³⁷ postavlja se okvir za korištenje elektroničkih potpisa i usluga autentikacije.

³⁴ UNODC (2021.), *Kibernetički kriminal, Modul 6. Ključna pitanja: Postupanje s digitalnim dokazima* [na internetu]. Dostupno na: <https://www.unodc.org/e4j/en/cybercrime/module-6/key-issues/handling-of-digital-evidence.html>

³⁵ *Tekstualne poruke kao dokaz: kratke upute za postupanje*, MassLegalServices, 24. listopada 2019., <https://www.masslegalservices.org/content/text-messages-evidence-how-overview>

³⁶ Autenti (2021.), *Koje se metode mogu koristiti za autentikaciju osoba koje stavljaju elektronički potpis?* [na internetu]. Dostupno na: <https://autenti.com/en/blog/what-methods-can-be-used-to-authenticate-people-who-place-an-electronic-signature>

³⁷ Europska komisija (2021.), *Oblikovanje digitalne budućnosti Europe: Uredba eIDAS* [na internetu]. Dostupno na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eidas-regulation>; Uredba (EU) br. 910/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. srpnja 2014. o elektroničkoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije na unutarnjem tržištu i stavljanju izvan snage Direktive 1999/93/EZ, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/oj>. Uredba o elektroničkoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije na unutarnjem tržištu poznata je i kao „Uredba eIDAS”.

Domaćim zakonodavstvom i pravilima odredit će se potrebne pretpostavke za autentikaciju dokumenata. Tu se, primjerice, može raditi o sljedećem:

- da je dokument podnesen u elektroničkom obliku i popraćen dopisom;
- da je dokument podnesen uz elektronički potpis.

E. Razmjena i pohrana

Pristup dokazima koje se razmjenjuje i pohranjuje u digitalnom obliku trebalo bi nadzirati, a broj pristupnih točaka ograničiti. U elektronički revizijski dnevnik trebalo bi evidentirati kad je pristupljeno datotekama i tko im je pristupio. U Smjernicama Odbora ministara³⁸ iznose se korisne upute o pohrani, čuvanju i arhiviranju podataka:

- „Elektroničke dokaze trebalo bi pohraniti na način kojim će se očuvati njihova čitljivost, dostupnost, cjelovitost, vjerodostojnost, pouzdanost te, prema potrebi, povjerljivost i privatnost.“³⁹
- Trebalo bi ih pohraniti u njihovu „izvornom obliku“ (tj. ne u obliku ispisa) i u skladu s mjerodavnim zakonima.⁴⁰
- „Trebalo bi dugoročno zajamčiti čitljivost i dostupnost pohranjenih elektroničkih dokaza, uz vođenje računa o razvoju informacijske tehnologije.“⁴¹
- „U svako doba trebalo bi čuvati nepovredivost elektroničkih dokaza.“⁴²
- „Sudovi bi elektroničke dokaze trebali arhivirati u skladu s domaćim pravom. Elektroničke arhive trebale bi ispunjavati sve sigurnosne zahtjeve te jamčiti nepovredivost, vjerodostojnost, povjerljivost i kvalitetu podataka kao i poštovanje privatnosti.“⁴³

---

³⁸ Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o elektroničkim dokazima u parničnim i upravnim postupcima (koje je Odbor ministara donio 30. siječnja 2019. na 1335. sjednici zamjenika ministara), CM(2018)169-add1final: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>

³⁹ Ibid, Smjernice: „Pohrana i čuvanje“, točka 25., str. 11.

⁴⁰ Ibid, Obrazloženje Smjernica: „Pohrana i čuvanje“, točka 44., str. 26.

⁴¹ Ibid, Smjernice: „Pohrana i čuvanje“, točka 27., str. 11.

⁴² Ibid, Obrazloženje Smjernica: „Pohrana i čuvanje“, točka 46., str. 27.

⁴³ Ibid, Smjernice: „Arhiviranje“, točka 28. str. 11.

Financirano sredstvima Vlade Sjedinjenih Država.

CEELI Institute

Villa Grébovka

Havlíčkovy Sady 58

120 00 Prague

Czech Republic

www.ceeliinstitute.org

office@ceeli.eu